

2. TXOSTENA

ASKEAGO IZATEKO NAZIO OPAROA ERAIKITZEA

JUSTIZIA SOZIALA ETA
HIRITARREN ESKUBIDEEN
BERMEA

IX. BATZAR NAGUSIA - ASAMBLEA GENERAL

AURKIBIDEA

1.- Hitzaurrea

2.- Txostenaren helburuak

3.- Testuingurua, aurrekariak eta egungo diagnostikoa

4.- Alderdiak duen estrategiaren printzipio eta oinarri politikoak

5.- EAJ-PNVk dituen helburuak eta abian jarriko dituen estrategiak:

5.1.- Hasierako irizpena

5.2.- Euskadiko ekonomia. Klimaren erronka eta erronka digitala. Egungo enpresa ehuna eta erronka estrategiko berriak

5.2.1.- Energia. Trantsizio klimatikoa

5.2.2.- Trantsizio digitala

5.2.3.- Egungo enpresa-ehuna finkatzea eta indartzea

5.2.4.- Lehen sektorea eta nekazal eta elikagaien industria

5.2.5.- Kultura Euskadiko garapenerako faktore gisa

5.2.6.- Automozio sektorea eta mugikortasuna

5.2.7.- Egungo sektore estrategikoak eta etorkizuneko sektoreak. Aeronautika eta sektore aeroespaziala. Bio-osasuna. Silver economy

5.2.8.- Funtsezko azpiegiturak

5.2.9.- Euskadiko sektore finantzarioa

5.3.- Trantsizio demografiko eta soziala Euskadin

5.3.1.- Biztanleriaren zahartzea

5.3.2.- Zaintza ereduak

5.3.3.- Jaiotza-tasa.

5.3.4.- Desparekotasun-egoerak. Emakume eta gizonen arteko parekotasuna

5.3.5.- Osasuna

5.3.6.- Migratzaileak

5.3.7.- Etxebizitza

5.3.8.- Hezkuntza. Lanbide heziketa. Unibertsitatea

5.3.9.- Talentua. Atxikitzea eta erakartzea

5.4.- Sektorre publikoa. Administrazioa

5.4.1.- Funtzio publikoa

5.4.2.- Aurrekontu politika. Defizitak eta neurri antiziklikoak

5.4.3.- Zerga politika. Tributuak

5.4.4.- Administrazioa sinplifikatzea (burokrazia). Administrazio eraginkorra, pertsonak erdigunean jarriko dituen, digitala eta elkareragingarria

5.4.5.- Erosketa publiko berritzailea (EPB); bultzada emateko tresna

6.- Ondorioak

1.- HITZAURREA

Euzko Alderdi Jeltzaleak, ia 130 urteko ibilbidea egin duela, Euskadiko alderdi sozial eta ekonomikoak aztertu eta landu ditu etengabe.

Lan hori etengabe egin izan da erakundeetan, Eusko Jaurlaritza eta Nafarroako Gobernua eratu zirenetik, bai eta Foru Aldundietatik eta Euskadiko udalerrri bakoitzetik ere, Ipar Euskadin eratu den Elkargoaren eraketa ahaztu gabe.

Alderdiaren Batzar Nagusiak izan dira betidanik gure Alderdiaren estrategia eta printzipio orokorrak hausnartzeko, eztabaidatzeko eta erabakitzeko foroa.

Printzipio eta jarduera-ildo horiek defendatu eta gauzatu egin dira azken ia 50 urteotan egon garen erabaki- eta ordezkaritza-eremu bakoitzean, Autonomia Erkidegoetako egituraketa berriaren hastapenetan, ETAren terrorismoaren mehatxuaren aurrean, krisi ekonomikoen aurrean, Estatuak ezarritako zentralizazio- eta uniformetasun-egoeren aurrean, gizarte-gatazka uneetan edo munduko pandemiaren egoera berrienean; baina printzipio horiek izan dira gaur egun Euskadik, bere zazpi lurraldeetan, bere historian inoiz ezagutu ez duen gizarte- eta ekonomia-ongizateko egoera baten oinarri eta arrazoi nagusia.

Eta azpimarratu behar dugu, beste behin ere, herri proiektu handi honek, oraindik amaitu gabe dagoenak, Alderdi honi zor diola demokrazian gaur egun duen eraikuntzaren zati handi bat, urte guzti hauetan izan diren alderdikide eta jarraitzaileei, emakume eta gizonei.

Pertsona horiei guztiei zor diegu gure aintzatespena, haiekiko zorrak eta betebeharrak lotzen gaitu, Herri hau eraikitzen jarraitzeko eta hurrengo belaunaldien esku onenetan uzteko.

Iruñeko Batzarretik 1977an atera zen txosten garrantzitsu hark, klandestinitatetik atera berri ginela, printzipio demokratiko batzuk ezartzen zituen, jarduera-ildo guztiak, eta, bereziki, esparru sozial eta ekonomikoa, barne hartu beharko zituztenak. Hala, egoki jotzen dugu txosten haren paragrafo bat hona ekartzea: "Euzko Alderdi Jeltzaleak uste du demokrazia politikoa eta demokrazia ekonomikoa kontzeptu banaezinak direla, irizten baitu bi ideia horiek aldi berean aplikatzea ezinbestekoa dela gizartea zuzen eta demokratikoki eratzeko".

Bestela esanda, ekonomia gizartearen zerbitzura. Funtsezko printzipio hori izan da orduz geroztik gure jarduera-politiken iparra. Eta horrela egituratu da gure herrialdea sozialki eta ekonomikoki.

Zestoako 1987ko, Bilbo- Arriagako 1992ko eta 1995eko, Bilbo-Euskaldunako 2000ko, 2004ko eta 2007ko, Barakaldoko 2012ko, Iruñeako 2016ko eta Barakaldoko 2021eko txostenetan, Alderdiaren eta Herriaren alderdi sozial eta ekonomikoen baterako tratamenduari eutsi zioten.

Eta, Donostiako 2025eko Batzar Nagusi honetan, koherentzia ideologiko berarekin, esandako kontzeptuek banaezin jarraitzen dute, gure justizia sozialaren eta berdintasunaren printzipioetatik abiatuta, ez baitugu ulertzen herria eraikitzeko beste modu bat.

Herrialde aurreratuenen pareko izanik, gizarte osoaren zerbitzura egongo den ongizate-estatua bilatzeko bidetik garatu behar da ekonomia. Ez dago demokraziarik gizarte-kohesiorik gabe; eta,

horretarako, etengabeko eraldaketetara egokitutako jarduera ekonomikoa landu behar dugu, lehiakorra eta mundura irekia.

Eta gaur, berriz ere, Alderdi honi dagokio, Batzar Nagusiaren barruan eztabaida- eta gogoeta-prozesuaren bitartez, argi luzeak jartzea eta eraldaketa iraunkor sakonak eta ziklo gero eta laburragoak dituen itsasoan nabigatzea.

2.- TXOSTENAREN HELBURUAK

Txosten honen helburua da, EAJ-PNVren aldetik, zenbait printzipio eta ekintza estrategiko zehaztea zerbitzu publikoen eta ekintza ekonomikoaren eremuan, Europako gizarte aurreratuenen pareko ongizate-estatua bermatu ahal izateko, bai gaur egun, bai etorkizun hurbilean, Euskadiko pertsona guztientzat, zazpi euskal lurraldeak barne harturik.

Honela definitzen dugu ongizate-estatua: pertsona askeen gizarte antolatua, non herritar guztiek, beren ahalegin kolektiboaren ondorioz, ongizate-bermea duten, aukera-berdintasunean, funtsezko eta ukaezinezko zerbitzuetarako sarbide unibertsala ziurtatuko duten politika publikoen bitartez, gizarte aurreratuenen pareko ekitate-, justizia- eta gizarte-kohesio-maila ziurtatuz.

Axioma ukaezina da zenbat eta autogobernu maila handiagoa izan, euskal gizarteak orduan eta ongizate maila handiagoa izango duela; garapen ekonomikoa eta gizarte-justiziaren eta humanismoaren balioetan oinarritutako ongizate-gizartearen sorrera uztartzen jakin dugu.

Dokumentu honen helburua da argi eta garbi identifikatzea zein elementu kritikok baldintzatuko duten nazio oparo bat eraikitzen jarraitu ahal izatea, askeagoak izateko helburuarekin, modu jasangarri batean eginez, eta proposatzea zeintzuk diren Alderdiko pertsonen, erakundeek, eragile sozial eta ekonomikoek, kulturelek eta herritar guztiek lehenetsi beharko genituzkeen printzipio eta ildo estrategikoak, esandako helburu hori lortzeko.

Euskal gizarteak erakutsi du moldatzeko gaitasuna duela, eta jakin du, krisiak gorabehera, gure ehun ekonomikoan jarduera zabala sortzen. Jarduera handiago horrek eta zerga- eta tributu-bilketarako gaitasunak ekarri dute gero eta baliabide gehiago jartzea kalitatezko zerbitzu publiko batzuetarako eta zerbitzu berri batzuk eskaini ahal izateko.

Txosten honen helburu nagusietako bat da euskal nazioak ez duela benetako determinazio-askatasunik izango, salbu eta, gure nortasun kontzeptua eta erkidego-balioak zainduta, ongizate-estatua eta egungo eta etorkizuneko bizitza-estandarrei eusteko eta estandar horiek areagotzeko beharrezkoak diren baliabideak bermatuta baditu, eta horiek Europako gizarte aurreratuenekin pareka badaitezke.

Eta, horretarako, ezinbestekoa da, halaber, sistema ekonomiko sendoa, iraunkorra eta denboran erresilientea izatea, gure gizarte osoari eta beharrezkotzat jotzen ditugun zerbitzu publikoetako inbertsioei eutsi ahal izateko.

Ez dago ongizaterik zerbitzu publikorik gabe; ezin izango da baliabide publikorik egon zerbitzu horiek sostengatuko dituen ekonomiarik gabe; gastua diru-sarrerari lotuta dago, zalantzarik gabe.

Ekonomia Itunaren eta Ekonomia Hitzarmenaren sistemek gizarte oso eraginkorra izatera behartzen gaituzte; gure ekonomiatik sortzen diren baliabide publikoez elikatzen gara. Euskadiko ehun ekonomikoaren egiturazko suntsipenak arriskuan jarriko luke gure ongizate-ereduaren finantzaketa. Inork, ezein estatuk ez ditu sortutako galerak edo defizitak kitatuko, gure autogobernuaren eta zerga-eta finantza-independentziaren kontura ez bada.

Iparraldearen kasuan, baliabide gehiago bermatzeko modua bi bidetan banatzen da: Euroeskualdearen garapenarekin eta Europatik baliabideak lortuz edo Frantziako Estatuari autonomia fiskaleko bide berriak eskatuz proiektu eta programa espezifiko garrantzitsuak garatzeko.

Egoera horrek Alderdia behartzen du, bai gobernatzen duen erakundeetan, bai oposizio-eremuetan, herrialdeko ehun ekonomikoaren alde jarrera arduratsua agertzera. Enpresa handi eta txikiak dauden ekonomia horri eustea; besteren konturako langileez gain, enpresaburuek, autonomoek eta kooperatibistek egunero egiten duten lan garrantzitsua aitortzea, beren ondare propioa arriskuan jarritz enplegua eta jarduera sortzen duten enpresei eta jardueri eutsi ahal izateko, gure nazioaren zerbitzu publikoak elikatzeke.

Txosten honen helburua da, halaber, egungo eta datozen urteetako ekonomian funtsezkoak diren zenbait elementuren garrantzia azpimarratzea, bai eta beste eredu teoriko eta ez oso errealista batzuekiko kontrastea egitea ere, non zerbitzu publikoetako gastuaren hazkunde esponentzialen alde egiten den, horiei aurre egin ahal izateko baliabideen bermerik gabe.

Baina txosten honek, era berean, egungo eta etorkizuneko ongizatea hobetzera eramango gaituzten printzipioak, balioak eta jarduera-ildoak zehaztu nahi ditu, eta, horrekin batera, estrategiarik esanguratsuenak agertarazi. Eta zentzu identitario sakonarekin egitea, euskotar sentitzearen harrotasuna erakutsiz, eraldaketa sozial eta ekonomikoetara egokitzen dakien Alderdiko kide garen aldetik. Munduari irekita dagoen abertzaletasunetik bizi garen pertsonak, globalak, beste pertsona guztiekiko errespetuzkoak, behar handiena duten kolektiboekiko solidarioak eta gure askatasun- eta nazio-printzipioei uko egin gabe.

Indibidualismoa areagotzen ari denez, komunitarismoa aldarrikatu behar dugu gure ekintza politikoaren oinarri gisa; gizarte-kohesioa bultzatzeko eta oparotasun inklusiboaren alde egiteko, gizarte-desberdintasun gutxien dituen jarduera ekonomiko eta sozialaren sustapentzat hartuta.

Euskal gizarteak gizarte bidezkoagoa, berdintasunaren aldekoa eta inklusiboagoa izan nahi du, eta, horretarako, ezinbestekoa da emakumeen eta gizonen arteko benetako berdintasuna lortzea, diskriminazio mota guztien aurka borrokatzea, pertsona guztien berdintasun-, inklusio- eta errespetu-balioak sustatuz, haien ezaugarriak eta baldintzak edozein direla ere.

Belaunaldien arteko elkartasuna da txosten honetan landu behar den beste printzipioetako bat; estaldura publikoa, haren zerbitzuak eta prestazioak kolektibo guztietara iritsi behar dira, bereziki beren bizi-proiektuak garatu nahi dituzten gazteenetara.

Aurrera egin behar dugu kulturartekotasunean, gizarte anitza eta anitza eraikitzeke elementu egituratzaile gisa, eskubide eta askatasun indibidual zein kolektiboen errespetua sustatzen duen bizikidetzaren alde egiten duena.

Gure alderdiak defendatzen eta eraikitzen duen gizarte-politiken eredua desberdina da beste erakunde politiko batzuek defendatzen dituzten beste eredu batzuen aldean; zaintza-eredu unibertuala da, pertsonaren bizi-ziklo osoan zaintza integralak ematen dituena, erantzukizun eta lidergo publikoko eredua, pertsonalizatua, komunitarioa, lankidetzatza publiko-privatu-soziala sustatzen duena, arreta etxean lehenestea bilatzen duena instituzionalizazioaren aurretik, eta berrikuntza eta politika publikoen ebaluazioa bultzatzen dituena.

Testuinguru horretan, hezkuntza, osasuna eta etxebizitzarako sarbidea bezalako funtsezko zerbitzuak aztertu eta eztabaidatu nahi ditu txosten honek.

Alderdiak, aberrigintzarako funtsezko eragile den aldetik, zehazten diren estrategiak eta ekintzak betetzeari dagokionez etengabeko ebaluaziorako mekanismoak ere izan behar ditu. Ondo neurtutako eta kudeatutako mekanismo horiek dira herritarren artean konfiantza-maila handiagoak sortzen laguntzen dutenak eta txostenean termometro iraunkor izan beharko luketenak.

Ebaluaziorako eskakizun bera eragile sozial eta ekonomikoari ere planteatzen diegu, baita Administrazioari ere, eskura dituzten estrategia eta ekintzak aktibatzeke orduan.

3.- TESTUINGURUA, AURREKARIAK ETA EGUNGO DIAGNOSTIKOA

Aurreko ataletan adierazi den moduan, Alderdiak bere sorreratik irizten du sustapen ekonomikoa eta gizarte-politika binomio banaezina direla. Politika soziala, birbanatzailea, inplizitu dago aberastasuna sortzen den unetik, hezkuntza eta lana lortzeko aukera-berdintasuna sustatuz, enpresetan errentak ekitatez banatuz, pertsonentzako garapen profesionala bultzatuz, kalitatezko enplegua sortuz eta diru-sarrerak bermatzeko sistema sendoa bat sortuz.

Gurea bezalako gizarte aurreratuetan eskubideak eskatzeko joera dugu, eta ez horrenbeste izaera solidarioko aurrerapen kolektiboak bilatzeko. Errealitatea da dinamika berri horri aurre egiten dioten erantzun asko indibidualismoa, populismoa eta ikuspegi kolektiborik eza sustatzen ari direla; jarrera horiek guztiz antagonikoak dira gure printzipio gidariek.

2024ko ekonomiako Nobel saridunek, Acemoglu, Johnson eta Robinson irakasleek, nazioen oparotasuna erakundeen kalitateak ere zehazten duela adierazten dute (haien inklusibotasuna eta demokrazia), desberdintasun sozial txikiena sustatuz.

Beste irakasle eta ekonomialari askok, Peter Krugmanek, Thomas Pikettyk eta Joseph Stiglitzek..., zuzenean lotzen dituzte lehiakortasun handiagoa eta gizarte-kohesio handiagoa. Beraz, Euskadin, lehiakortasunaren edozein garapen desberdintasun sozialak murriztean oinarritu behar da, aberastasuna sortzeko eta banatzeko mekanismoak abian jarri, eta aberastasun hori da gure alderdiak sorreratik duen berezko izaera.

Gaur egun, zenbait datuk bermatzen dute Euskadi ildo horretan ari dela lanean, interes orokorra partikularraren gainetik jarri. Nazio Batuen Giza Garapenaren Indizea, desberdintasun-maila neurtzen duen Gini indizea, batez besteko soldata-maila (EBko batez bestekoa baino handiagoa), bazterketa-arriskuan dauden pertsonen kopuru txikiagoa, gure ingurukoena baino langabezia-tasa txikiagoa,

eskolatze-, arreta- eta zaintza-maila, edo kalitate- eta ongizate-enplegua sortzen duen industria-jardueraren pisua bezalako ratioak dira jarraitutako bidea zuzen erakusten duten baremo batzuk. Baina oraindik bide luzea geratzen zaigu arlo horretan.

Hala ere, mundua gero eta erritmo azkarragoan aldatzen ari da, eta horrek esan nahi du gaur egun dugun ongizate-maila lortzeko erabili ziren errezeta askok eraginkortasuna eta indarra galdu dutela. Premia aldakorrei erantzuna eman beharrak etengabeko presioa jasaten duten gure gizarte-politiken etengabeko berrikuspena ekarri behar du.

Gure Herriak erronka garrantzitsuak ditu aurrez aurre, datozen urteetako etorkizun soziopolitiko baldintzatuko dutenak.

Munduan populismoaren gorakada gero eta handiagoa, gizarte-komunikazioko tresnen erabilera okerrak areagotua; hedonismoa eta kontsumoa ongizatearen erreferentzia gisa; indibidualismoa kolektibitatearen aurrean eta emaitzak bilatzeko berehalakotasuna dira gure alderdiak beti defendatu duen eta gaur egun ahalegin handiagoz babestu behar duen Komunitatearen balioari eragiten dioten gaitzetako batzuk.

Ahaleginaren kultura erdigunean jarri behar da, gure gizartearen ezaugarri nagusia izan den belaunaldien arteko konpromisoarekin batera.

Gaur egungo joera nagusia da gero eta eskubide gehiago eskatzea, gizartearen mesedetan egiten diren aurrerapen kolektiboak bilatu beharrean, eta batez ere konfrontazioaren ikuspegitik, eta ez lankidetzaren eta lan partekatua ikuspegitik. Gure apustuak argia izan behar du eskubideen eta betebeharren bizikidetzaren inguruan, eta gizarte-garapenerako ekosistemak sortzearen inguruan. Ekosistema horiek aurre egin beharreko gizarte-arazoei erantzun behar diete, ikuspegi komunitarioetatik.

Gizarte-desparekotasunaren aurkako borrokan eta gizarte bidezkoago baterantz aurrera egiteko ahaleginetan, emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna gainditu gabeko ikasgaia da oraindik, eta bere politketan ezinbestekoa da zeharkakotasuna. Hezkuntza eta sensibilizazioa funtsezko tresnak dira emakumeen eta gizonen arteko benetako berdintasun eraginkorra nagusi izango den herrialde bat lortzeko.

Era berean, lehen mailako erronka da indarkeria matxista desagerraraztea. Horretarako, ikuspegi feministak eta genero-ikuspegiak funtsezko zeregina dute egiturazko izaera duen indarkeria-denbora horri aurre egiteko orduan.

Biztanleria migratzailea gizarteratzeko lana ere erkidegoko jardueraren parte da; pertsona horiei lagundu behar diegu beren bizi-proiektua aurrera eramateko prozesuan.

Gainera, euskal gizarteak urteak daramatza zahartze-prozesuan, eta prozesu hori etorkizunean areagotu egingo da, aurreikuspen guztien arabera, jaiotza-tasa baxuen ondorioz. Zentzu horretan, migratzaileen etorrerak baino ez dio euskal gizarteari lagunduko biztanleria ez murrizten.

Bizi-itxaropenaren gorakadarekin eta biztanleriaren zahartzearekin, familia-ereduen aldaketarekin, zainketen esparruan lan egiteko gero eta pertsona gehiago behar direla eta profesionalen eskasia gero eta handiagoa ematen ari dela, Euskadi gaur egun zainketa-ereduaren eraldaketa sakonean murgilduta dago.

Aldaketa demografiko horiek eragina dute, halaber, osasun-sisteman eta etorkizuneko pentsioen kudeaketan. Komenigarria izan daiteke, beraz, defendatu behar ditugun pentsio publiko horiek osatzen lagunduko duten aurrezki-mekanismoak bultzatzea.

Esan beharra dago, beraz, indarguneak eta ahuleziak, aukerak eta mehatxuak bat eginda dauden aldia bizi duela euskal gizarteak. Badira arrazoiak orain arte egin den bidez harrotasun sakona sentitzeko, baina, aldi berean, ez da zaila kezkarako arrazoiak identifikatzea.

Pertsona batzuek, lana izan arren, ez dute bizitza-proiektu oso bat gauzatzeko beharrezko gaitasun ekonomikorik, etxebizitza bat eskuratzeko gero eta kostu handiagoa duelako, besteak beste.

Gorabehera hori jasota dago Lehiakortasunerako Euskal Institutuaren 2024ko txostenean. Izan ere, lehen etxebizitza eskuratzeko beharra duten 18 eta 44 urte bitarteko pertsonen % 73,7k diru-sarrera edo errenta propioak dituzte, % 45,3k unibertsitate-prestakuntza dute eta % 51,8k okupazio finkoa dutela adierazi dute.

Biztanleriaren ongizateari buruzko pertzepzio orokorrari dagokionez, txosten berak bizitzarekiko gogobetetze-indizea balioesten du, eta Euskadin zertxobait jaitsi da 2023an, pandemia aurreko mailetara itzuliz.

Adierazle horiek ez dira oso desberdinak Nafarroan eta Iparraldean.

Lurraldeen arteko orekari dagokionez, aldea dago kostaldeko lurraldearen artean, dinamikoagoa baita eta hiriburuetan eta hainbat udalerritan garatzen baititu hiriguneetako etxebizitza- eta gentrifikazio-arazoak; jarduera ekonomiko txikiagoa eta dentsitate txikiagoa duten barnealdeko beste kokapen geografiko batzuekin alderatuta (nabarmenagoa da Iparraldean eta Nafarroako eremuetan).

Desberdintasun edo desoreka horiek ere azertu behar dira lurraldeen arteko aukera-berdintasuna eta oreka iraunkorra bilatzeko.

Testuinguru horretan, euskal enpresek gero eta zailtasun handiagoak dituzte behar duten talentua erakartzeko eta atxikitzeko. Horrekin batera, funtsezkoa da oraindik egiteke dauden komunikazio-azpiegitura estrategikoak lantzen jarraitzea (prestazio handiko trena, hub aireportu bat...), digitalizazioa, deskarbonizazioa, enpresa-bokazioak, belaunaldien arteko erreleboa, jabetza eta erabakiguneak, kooperatiben mundua bultzatzea, enpresen arteko lankidetzak, lurzorua eskuragarritasuna, administrazioaren arintasuna, lan-ezbeharrak, absentismo-mailak edo proiektu estrategikoak batera garatzea gure lurralde-eremu desberdinetako eragile publiko eta pribatuen artean.

Euskadiren beste ezaugarri bat da enpresa gehienak ETEak direla (enpresen % 98 inguru, eta horietatik %82 enpresa txikiak), eta batzuetan tamaina txikiak malguak izateko eta aldaketetara azkar egokitzeko lagungarri izan badaitezke ere, ahulezia handia da, oro har, eta tamaina hartu behar dugu agertoki global berrian lehiakorrak izaten jarraitu ahal izateko.

Gainera, produktuetan eta prozesuetan berrikuntza sartzea ETEetan, oro har, murrizta da, eta eragin zuzena du lehiakortasunaren galeran.

Euskadi, EAE zein Nafarroa, bikaintasun polotzat eta erregio berritzaile indartsutzat hartzen ditu “Regional Innovation Scoreboard” adierazleak (Europako Batzordea, 2023); hala ere, ETEi dagokionez behin eta berriz desabantaila agertu izan dugu Europako batz bestekoarekin alderatuta.

Enpresen tamaina ez ezik, erronka ere bada gure enpresak balio-katean kokatzea. Sektore askotan, gure enpresek ez dute produktu amaitu bat eskaintzen, osagaien hornitzaileak gara, eta beherago kokatzen gara balio-katean. Egoera horietan, enpresen negoziazio-gaitasunak eta gaitasun estrategikoak murriztuta geratzen dira.

Testuinguru makro batean, Europa posizioak galtzen ari da lehiakortasunari dagokionez Estatu Batuekin eta Txinarekin. Draghi txostenak adierazten duen bezala, EBren hazkunde ekonomikoa Estatu Batuena baino motelagoa izan da azken bi hamarkadetan, eta Txinak, berriz, nabarmen egin du aurrera. EBren eta Estatu Batuen arteko arrakala, 2015eko prezioen arabera BPGaren arabera, pixkanaka handitu da: 2002ko % 15etik 2023ko % 30era. Europa ez da gai izaten ari bere erritmoari jarraitzeko berrikuntzan inbertitzeari dagokionez. Ezinbestekoa da Europa produktibitatean haztea, hazkunde-tasa jasagarrirei eutsi ahal izateko.

Hain zuzen ere, trantsizio digitalarekin lotutako sektore teknologiko berriek indartzen dute Estatu Batuak; zehazki, iraultza horretako oinarriko teknologiek, hala nola, Datuaren kudeaketa, adimen artifiziala, Cloud Computing, Edge Computing eta IoT edo Zibersegurtasuna. Munduko top 50 konpainia teknologikoetatik 4 baino ez dira europarrak.

Europak behar-beharrezko du atzean ez geratzea trakzio-konpainia teknologiko handien garapenean, hala nola zerbitzu aurreratuko enpresen garapenean.

Eta Euskadin, Europako eremu horren barruan, oso modu esanguratsuan lan egin behar dugu garapen teknologikoan. Gaur egun, 10 langile baino gehiagoko euskal enpresen % 25ek baino gutxiagok txertatu dituzte teknologia berri horiek. Gure ehun ekonomiko osoaren digitalizazioa masiboki bultzatzea bideragarria da, baita sektore publikoarena ere. Bultzada horren bidez, sektore digitala bera ere indartuko da, gure enpresa teknologikoen ezagutza eta tamaina handituz eta inbertsio berriak erakarriz.

Txinari dagokionez, eremu digitalean Europa gaitzitez gain, trantsizio ekologikoari lotutako funtsezko industria-sektoreetan ere ari da. Energiaren edo mugikortasunaren alorreko funtsezko segmentuen balio-katean duen nagusitasunak, nabarmenenak aipatzearen, zalantzan jartzen du Europako ekonomiaren zutabe nagusietako bat, euskal ekonomian ere funtsezko zutabeak baitira.

Eremu global honetan, non funtsezko energia eta lehengaiak eskuratzea lehiakortasun-bektore garrantzitsuak diren, beharrezkoa da gure industriaren erresilientzia-maila ebaluatzea eta indartzea, bizitzen ari garen klima-eraldaketa kontuan hartuta.

Gure automobil-industria egokitzapen-prozesu betean dago, baita industria eolikoaren kate osoa ere. Aldi berean, eraginkortasun energetikoa eta ekonomia zirkularra sustatzen ari gara, eta, besteak beste, biltegitratze energetikoaren eta hidrogeno berdearen arloan posizioak hartzen saiatzen ari gara.

Industria aeronautikoa eta aeroespaziala bezalako esparruek gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari dira Herrialde osoan, eta sektore farmazeutikoa eta bio osasuna ere nabarmendu behar dira.

Lehen sektoreak eta nekazaritzako elikagaien industriak, bereziki Nafarroan, eta neurri txikiagoan Araban eta Iparraldean, lurraldeari lotutako euskarri sendoa eskaintzen dute. Hala ere, lehen sektoreko ustiatzearen titularen batez besteko adina hazten ari da pixkanaka, eta zailtasunak daude ustiatzearen buruan ondorengotza-prozesu bat bermatzeko.

Sektore honetan funtsezkoa da Euskadiko hiru lurralde administratiboen artean batera jardutea, Europako esparruaren barruan. Eta hala da lurraldearen elikadura-autonomia areagotzeko helburuarekin; konponbide berritzaileak bilatzeko helburuarekin, baita belaunaldien arteko erreleboetan eta hornidura-murrizketen edo Europa eta mundu mailako tentsio espekulatiboen aurrean estrategia komunak zehazteko helburuarekin ere.

Aldi berean, turismo-sektorea, oro har, intentsitate handikoa ez bada ere eta BPGaren ehuneko orekatua ematen badu ere, monitorizatu egin behar da, gure lurraldeko eremu oso zehatzetan gentrifikazio-arazoak saihesteko, Europako beste hiri batzuek duela urte batzuk nabaritu baitituzte arazo horiek.

Klima-aldaketaren aurkako borrokan aurrera egitea eta horrekin lotutako jarduera ekonomikoaren lehiakortasuna bultzatzea elkarrekin joan behar dira, eredu zirkular eta birsortzaileko ekonomia bat sustatuz.

Gainera, hainbat hamarkadatan lehen aldiz, testuinguru geopolitikoa nabarmen aldatzen ari da. Gaur egun, Trumpen Gobernuaren kanpo-politika ez dugu ezagutzen, baina AEBko ekonomiaren protekzionismo handiagoa eta ohiko aliatuei gastu militarra handitzea eskatzen die argi eta garbi. Txina AEBen lidergo globala lekuz aldatzeko prest agertu denez, bloke-politika baterantz abiatu gara. Europan, hornidura kritikoetan, hirugarren herrialdeekiko mendekotasun-mailak murriztu beharko dira, eta, aldi berean, berriro diogu, itxura guztien arabera, erantzukizun handiagoak hartu beharko direla segurtasun-kontuetan. Errusiak Ukraina inbaditu izana panorama berri honen adibide bat da. Mehatxuak eta aukerak aldi berean planteatzen dituen egoera ematen ari da. Erregai fosilak gure azken energia-kontsumoaren oso ehuneko handia dira oraindik (Nafarroan % 70 inguru, EAEn % 83,1 eta Iparraldean % 60). Energia berriztagarria sortzeko gaitasuna, Nafarroan izan ezik, txikia da, eta biltegitate egonkorreko azpiegitura esanguratsuak falta dira.

Gurea bezalako gizarte aurreratu batean ere jakin behar dugu kontraktasunak konpontzen, jakitun gara ildo horretan urratsak emateko beharraz, baina "bai baina ez nire lorategian" betiko aldarriari babes handiagoa edo txikiagoa ematen dioten herritarren mugimenduekin.

Epe laburrean, urari dagokionez, dauden azpiegiturekin eta programatutakoekin, ez da kezkatzeko moduko gabeziarik ikusten, nahiz eta gure herrialdeko hainbat eremu geografikotan monitorizatuta eduki behar dugun eta beharrezko prebentzio-neurriak hartu behar ditugun, baita Euskal Autonomia Erkidegoko hiru administrazio-erakundeen arteko estrategia komunak ahalbidetuz ere.

Azkenik, gure aktibo nagusienetakoa euskal gizartea bera da. Orain arte egindako bidea baloratzen duen gizartea da, eta guztion ahaleginarekin eta konpromisoarekin, ongizateari dagokionez, gizartearen puntako eredu bat eraikitzeko gai izango garela dago.

Eta ongizate-gizarte orotan funtsezko elementuetako bat prestakuntza- eta hezkuntza-estandar altuak izatea da. Unibertsitate-gaikuntza eta lanbide-kualifikazioa garrantzitsuak dira Euskadin, eta bietan bikaintasunean inbertitzen jarraitu beharra dago.

Euskal gizarteak ondo daki azken hamarkadetan hornitu den ongizate-eredua, konpromisoaren eta elkarlanaren emaitza dena, diru-sarrera publikoen bidez finantzatzen dela, eta horien barruan zergek funtsezko garrantzia dutela.

Zerga-bilketa, funtsean, ekonomiaren bilakaeraren mende dago. Hala ere, historiak erakusten digu ekonomiak bere zikloak dituela, eta horietatik ihes egitea ia ezinezkoa dela euskal ekonomia txiki eta ireki batentzat. Eta diru-sarrera publiko handiagoak gastu eta inbertsio handiagoak ekar baditzake ere, batzuetan ez dira aldi berean eta pareko joaten. Zerga-bilketa txikiagoa izateak ez du esan nahi zerbitzu publikoak finantzatzeko premia txikiagoa dagoenik. Orain arte, euskal erakundeek errealitate aldakor hori kudeatzen jakin dute. Funtsezkoa izango da berritzailea izatea, baina, aldi berean, errealista ere, gehiegizko zerga-tasen planteamendu maximalistetara edo herrialdeari erakargarritasuna kentzen dioten eta deslokalizazioak sustatzen dituzten muturreko zorpetze publikoetara jo gabe.

Etorkizunari begira, Next Generation funtsetarako aldia amaituta eta aurrekontuen egonkortasunerako mugak malgutzeko epea amaituta, Europan piztu den eztabaida da Europan egoera global berri honetan lehiakortasuna bermatzeko egin beharreko jarduerak nola finantzatu beharko diren gure ongizate eredu bereziari eusteko. Eztabaida horrek Euskadiri ere eragingo dio.

Errealitate horri gehitu behar zaio inflazioari aurre egiteko neurriak pixkanaka desagertuz joango direla, kanpoko finantzaketari sarbidea erraztuz. Baina, kontuan hartu behar da inflazio egoeran sustatu zirren pizgarriak eta zerga eta tributu alorreko neurriekin uztartzea egokia izan daitekeela gure gizartearen planteatzen zaizkigun erronkei erantzuna emateko eta horiek lantzeko eta pizgarriak emateko .

4.- ALDERDIAK DUEN ESTRATEGIAREN PRINTZPIO ETA OINARRI POLITIKOAK

Labur-labur adierazten dira proposatutako ponentziaren oinarri diren printzipioak, ezarritako helburuak eta ekintzak aztertzeko eta zehazteko printzipio gidari izan ditugunak:

- Erkidegoa da erronka ekonomiko eta sozial berriei erantzuteko esparrua da, indibidualismoari eta populismoei aurre eginez eta herri gisa ezaugarritu gaituzten balio sozialetan ainguratuz.
- Harrotasuna eta gure kultura eta nortasun-ezaugarriak zaintzea, eta, aldi berean, harrerarako lurralde izanik, desberdinari irekia, guztion Euskadi sortzeko.
- EAE, Nafarroa eta Iparraldearen artean era guztietako eta maila guztietako loturak garatzeko etengabeko lana.
- Ikuspegi guztiz interbentzionisten aurrean, defendatzen dugu pertsonak bere buruaren lanketa indibiduala egin behar duela, askatasunez, bere ongizate pertsonala sustatzeko eta gizarte

osoaren bizi-baldintzak hobetzen laguntzeko, hurkoarekiko tolerantziarik eta errespeturik handienarekin.

- Ahaleginaren eta konpromisoaren kultura gure arbasoengandik jaso dugun balioa da, eta orainean eta etorkizuneko belaunaldientzat aldarrikatu eta sustatu behar dugu.
- Desberdintasun egoeren aurkako borroka, justizia ekonomikoa eta soziala eta belaunaldien arteko elkartasuna gure erabakiak esparru sozial eta instituzional guztietan gidatu behar dituzten balioak dira.
- Emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna, ikuspegi feminista eta genero-ikuspegia zabalduz, hezkuntza hori lortzeko tresna eztabaidaekin gisa erabiliz.
- Lidergo eta erantzukizun publiko batetik abiatuta, esparru sozial eta ekonomiko guztietarako lankidetzaren publiko-pribatuko eredu bat defendatzen dugu, hirugarren sektore sozialarekin batera, gobernantza kolaboratibo baten bidez kudeatua.
- Ekonomia-, gizarte- eta ingurumen-iraunkortasuna. Ekonomia erresiliente eta jasangarri batek kalitatezko zerbitzu publikoetara eramango gaitu, eta, azken batean, herrialde aurreratuenekin aldera daitekeen ongizatera.
- Euskadik bere lekua du eta izan behar du Europako nazio gisa, ekonomikoki, sozialki eta ingurumenaren aldetik aurreratuenak diren gizarteen mailan.
- Mundu global batean bizi garela aitortzea; beraz, Euskadi hobeago batekin ez ezik, Europa eta mundu hobe batekin ere konpromisoa dugu.
- Berrikuntza, ebaluazioa eta gardentasuna politika publikoetan, etengabeko hobekuntzarako tresna gisa.

5.- EAJ-PNVK DITUEN HELBURUAK ETA ABIAN JARRIKO DITUEN ESTRATEGIAK

Diagnostikoaren eta testuinguruaren atalean hainbat errealitate jasotzen dira, eta Alderdiak horien aurrean hartu behar du jarrera. Atal honen helburua ez da jarduera zehatzak ahalik eta xehetasun handienarekin definitzea, jarduera horiek unean-unean lan instituzional eta sozialaren ondorioz ezarriko baitira; aitzitik, datozen urteetan Alderdiaren zeregina inspiratuko duten orientabide eta ekintza estrategiko nagusiak ezartzea da.

Ukaezina da Euskadiko gizarteak gaur egun dituen erronkak eta edozein gizarte aurreratuk eta ekonomia irekiak Europan eta munduan antzeko herrialdeetan dituzten erronkak ez direla oso desberdinak.

Testuinguru global batean eta Europako esparruan, beharrezkoa da Draghi Txostena (2024) aipatzea. Txosten horrek, besteak beste, baieztatzen du Europa lehiakortasuna galtzen ari dela Estatu Batuen eta Txinaren aurrean, eta, joera hori modu sendo eta azkarrean iraultzen ez bada, Europak ezin izango duela jarraitu bere ongizate-eredu bereizgarriari eusten, modu jasangarrian finantzatzeko baliabide publiko nahikorik ez duelako. Estatuei ere eskatzen die Europa gehiago izateko eta gaur egun dagoen gobernantza-arazoa konpontzeko.

Gauzak horrela, Alderdiak Europa izateko bokazio argia du eta ezin da zeregin horretatik kanpo geratu.

Betidanik, gure ahalegina izan da Europar Batasunean beste nazio bat izatea; gure ustez, esparru horretan garatu ahal izango gara nazio gisa, eta eskumen handiagoak izango dituen Europa bat eskatuko dugu, nahiz eta estatuen eta autonomia-erkidegoen kontura izan, eta autonomia handiagoa hartuko dugu subsidiariorotasun-printzipioa aplikatuz, batez ere ekonomiari, gizarteari eta zergei dagokienez.

Alderdi gisa jorratu eta erabaki beharko dugun beste kontu bat da AEB eta Txinaren bloke komertzialen aurrean Europa ezer egin gabe geratzen bada, inbertsio politika ireki edo mugatua izan beharko ote dugun.

5.1 Hasierako irizpena

Alderdiaren ustez, funtsezkoa da esfortzua egiten jarraitzea, enpresa-, gizarte- eta ezagutza-eragileekin batera eta gure nazioa osatzen duten hiru administrazio-eremuetako bakoitzean, garapen sozioekonomikorako estrategia bat definitzeko, zabaltzeko, monitorizatzeke eta ebaluatzeke. Ikuspegi partekatua izatea balio handiko aktibo ukiezin eztaba daezina da.

Eta, hori oinarri hartuta, funtsezkoa da hiru administrazio-eremu horietako eragile publiko eta pribatuen arteko koordinazio- eta lankidetzadynamikak garatzearen aldeko ahalegin irmoa egitea, garapen-estrategia horien inguruan sinergiak eta lankidetzad-aukerak identifikatzeko.

Azken batean, eremu bakoitzeko ekosistemen arteko harremanak sendotzea; ez baitira lehiakidetzat hartzen, aliatutzat baizik. Ikuspegi globaletik, inguruko lurraldeak batzuetan elkarren aurka lehiatzen dira, baina, askotan, zentzudunena da elkarren artean lankidetzan aritzea geografikoki urrunago dauden beste eremu ekonomiko batzuekin hobeto lehiatzeko. Areago EAEn, Nafarroan eta Iparraldean.

Erantzun egokia eman behar diogu hiru administrazio-maila dituen herrialde bat izateak (EAE, Nafarroa eta Euskal Herriko Hirigune Elkargoarekin) dakarren gobernantza ekonomiko zailari. **Lankidetzad ekonomiko-sozial egonkorreko esparruak, definitzen ditugun erronketarako estrategia komunak dituztenak, Alderdiak landu eta artikulatzen jakin behar dituen eremuak dira.**

Dokumentu honek hiru ataletan biltzen ditu ekintza estrategikoak. Lehenengo biek munduko bi erronka handiei erantzuten diete (trantsizio klimatiko-energetiko-digitala eta erronka demografiko-soziala), eta hirugarrenak kontu publikoen iraunkortasuna eta administrazioaren funtzionamendua jorratzen ditu.

Berrito diogu ekonomia gizartearen zerbitzura dagoela; ezin dira lortu ekonomiaren arloan ezarritako erronkak, gizartearen zerbitzura ez badaude, eta, beraz, Euskadin gertatzen ari diren gizarte-aldaketen zerbitzura ez badaude. Era berean, gure ongizate-estatua gure herrialdeko ehun ekonomikotik lortzen ditugun baliabideekin finantzatzen da, eta, beraz, funtsezkoa da benetan lehiakorra izatea.

Partekatzen ditugun erronkak azter ditzagun, beraz:

5.2 Euskal ekonomia. Klimaren erronka eta erronka digitala. Egungo enpresa ehuna eta erronka estrategiko berriak

5.2.1 Energia. Trantsizio klimatikoa

Klima-aldaketa zientifikoki egiaztatuta geratu den errealitatea da, eta, beraz, energia-trantsizioa premia eztabaiaezina da. Sen onez eta taxuz egin behar da, aldi berean klima-aldaketaren aurkako borrokan aurrerapen esanguratsuak eta gure herrialdearen lehiakortasunaren hobekuntzak lortzeko.

Deskarbonizazioa ezin da desindustrializazioaren sinonimo izan; trantsizio azkar batek, non gure ekonomia korrika bizian doan, gure inguruko eta munduko ekonomiek egiten dutenaz arduratu gabe, lehiakortasun galera esanguratsu batera eraman gaitzake. Aitzitik, trantsizio motela eta beste ekonomia batzuen oso atzetik, lehiakortasunaren galera-egoera berera eramango gaitu, gure produktuak edo zerbitzuak baztertuta, jasangarritasun-estandarrak ez betetzeagatik.

Denboran zehar deskarbonizazio goiztiarra egin behar dugu, lehiakortasunik galdu gabe, eta gure industriari eutsiz edo, hobeto, handituz eta indartuz.

Energia-trantsizio zuzen eta burutsurako estrategiaren gakoak ondoren daude laburtuta:

- Helburua ez da soilik isurketak murriztea, aldi berean eta intentsitate eta eskakizun-maila berarekin **industriaren eta hari atxikitako zerbitzu aurreratuen pisua handitzea baizik.**
- Teknologia garbien inguruko kate industrial bat sortu behar dugu, berrikuntza teknologikoan oinarrituta. Gure herrialdean ez dugu jatorri berriztagarriko energia askorik sortzen, baina badakigu ekipoak fabrikatzen. Trantsizio energetikoak aukera berriak irekiko ditu, eta aukera horietan kokatzea dagokigu, hala nola hidrogeno berdearen produkzioan edo erregai berriztagarrien alorrean.
- Lurralde osoa beharrezko azpiegiturez hornitzea, irtenbide berriak kostu lehiakorrean goiz erabili ahal izateko, beste eskualde batzuekiko edo gure lehiakideekiko abantaila lortuz.
- **Neutraltasun teknologikoa** deskarbonizazio-prozesuan, dagoeneko heldutasun mailara iritsi diren teknologiak erabiltzea eta lehiakortasun-abantailak dituzten garapen-teknologiaren aldeko apustua.
- Trantsizio bi teknologiak ezagutzen ditugu: elektrifikazioa (elektrizitate berriztagarria sortzea, biltegitzea eta banatzea) eta erregai berriztagarriak (bigarren belaunaldiko bioerregaiak, karbono gutxiko hidrogenoa eta horren deribatutak, hala nola amoniakoa, metanola eta erregai sintetikoak).
- Ekosistema erakargarri bat sortzea, teknologia garbi berri horien inguruan, **industria-proiektuak eta esparru horietan produktuak ikertzeko eta garatzeko unitateak erakartzea** ahalbidetuko duena, eta, aldi berean, proiektu erakargarriek talentua erakartzea ahalbidetuko diguna.
- Proiektuak garatzeko **erregulazio-testuinguru egonkor** eta egokia, eta nazioartean zerga-ingurune lehiakorra. Esparru egonkor hori lortu behar dugu gai hori dagokien parlamentuetan.

Euskadik ez du autonomia energetikorik; ez gara energia berriztagarrien sortzaile handiak, Nafarroa izan ezik, baina ahalegin handia egin behar dugu **energia berriztagarriaren produkzio maila are handiagora** iristeko, proiektu berriztagarriak bultzatuz tamaina handi eta ertaineko merkatuan lehiakor izango diren teknologiek, energia-erkidegoak sustatuz, autokontsumo proiektuak abian jarriz eta ulean-ulean teknologiarik modernoena erabiliz (eoliko flotagarria, marea-energia, fotoboltaiko flotagarria,...).

Indarreko ingurumen- eta sektore-baldintzak betetzen dituzten eta Alderdiko organoek **estrategikotzat jotzen dituzten** proiektu berriztagarriak **behar bezala informatu eta defendatu behar dira foro guztietan.**

Funtsezkoa da banaketa elektrikoko sare hobeetan eta biltegitratze geldikorreko azpiegituretan inbertsioa handitzea, behar besteko babesa eman diezaieten deskarbonizazio-prozesuen ondoriozko behar elektrikoari eta azpiegitura digital berriei (datu-zentroak...).

Era berean, hidrogeno-azpiegitura haran industrialetara iristea defendatu behar da, elektrifikazioarekin deskarbonizatu ezin diren prozesuak baitaude bertan.

Trantsizio energetikoari dagokionez, Euskadiko ETEen sare osoan, beharrezkoa da banakako sensibilizazio-lana egitea, teknologia garbietan inbertitzeak dakartzan onura teknikoak eta finantzarioak erakutsiz, bai eta jardunbide onenak ere.

Arreta pertsonalizatu horrek berarekin dakar orientazioa sektoreka eta urratsez urrats egin beharra, esandako trantsizio horretan ETE guztiek parte hartze aktiboa dutela bermatzeko, erakunde guztien artean koordinatuta programak eta pizgarriak sortzen jarraitzeaz gain.

5.2.2 Trantsizio digitala

Diagnostikoaren atalean abiapuntua behar bezala aztertu dugu, bai ikuspegi makroago batetik (Europa atzeratuta baitago Estatu Batuen eta Txinaren aurrean), bai mikro batetik, eta egiaztatu dugu gure **ETE gehienek ez dutela teknologia digital** gaitzailerik **txertatu**, hala nola adimen artifiziala, Datuaren kudeaketa trazagarria, Cloud Computing, Edge Computing, Gauzen Internet edo Zibersegurtasuna.

Premia larrikoa eta garrantzitsua da jardutea, ondorengo bi eremuetan:

- Alde batetik, enpresa txiki eta ertain gehienek teknologia horiek ezagutuko dituztela eta modu eraginkorrean eta iraunkorrean txertatuko dituztela ziurtatuz.
- Bestalde, funtsezkoa da aldaketa teknologikoaren une hori aprobetxatzea, teknologia gaitzaile berri horiekin sortzen diren sektore berrietan zerbitzuak ematen dituzten enpresen kopurua nabarmen handitzeko. Ahalegina egin behar da sektore industrial berri hau bultzatzeko beharko diren baliabideak jartzeko, lanpostu oso kualifikatuak sor baititzake.

Bi arlo horietan, euskal administrazioen zeregina funtsezkoa da; prozesuaren buru izan behar dute, eta ziurtatu behar dute, lankidetzaren publiko-privatuaren bidez, bi helburu horiek beteko direla.

Gainera, administrazioak erreferentziala izan behar du, eta kudeaketa publikoan bertan ere txertatu behar ditu teknologia horiek, eta konpromiso hori erakundeetako arduradun nagusiek hartu behar dute beren gain.

Gure enpresa-ehuna digitalizatzeko ekintza bizkorra eta koordinatua (IA barne) antolatu behar da, asmo handiko helburu lorgarriarekin; 5 urteko epean, gure ETEek erabat digitalizatuta egon behar dute:

- Sektorekako digitalizazio-helburuak ezarriz, tamainaren eta pisu estrategikoaren arabera lehentasuna emanez.
- **Erakunde bati berariaz esleituz enpresen digitalizazio-maila ziurtatzeko eginkizuna, eta ziurtagiri hori lortzea errazteko programa espezifikoak finkatuz.**
- Euskal sektore digitala indartuz, laguntza-programa horietan parte hartuko duten goi-mailako aholkularien sare bat izateko beharrik.
- Enpresentzako pizgarri fiskalak ezartzea ziurtapen-maila desberdinen arabera, konpromiso-maila kontuan hartuta.
- Azkenik, lankidetzaren publiko-pribatutik, beharrezkoa da partekatutako azpiegitura jakin batzuk Euskadiko ETEen ehun osoaren eskura jartzea, hala nola hodei-konputazioa.

Trantsizio digitalak herritarrengan ere badu bere eragina, arrakala digitala areagotzeko arriskuarekin. Gero eta gizarte digitalizatuagoan herritarrak baztertuta senti ez daitezten, ezagutza digitalak eskuratu behar dituzte, bai derrigorrezko hezkuntza-sisteman, bai goi-mailako hezkuntzan, bai lan-bizitzan, bai hura amaitutakoan.

Interes bereziko jarduerak berri gisa, lanpostu kualifikatuaren bolumen esanguratsua sortzeko duten gaitasunagatik, honako hauek nabarmentzen ditugu:

- **Datuaren industria. Datu-zentroen inguruko ekosistema.** Euskadik kokapen pribilegiatua du, itsaspeko kable transozeanikoen bidez Europa-AEB-EBren arteko lotura-puntua baita, eta horrek oso latentzia txikia ematen die komunikazio digitalei. Lotutako jarduerak askotarikoak dira: etorkizuneko zentroen plangintza eta diseinua, finantzaketa, eraikuntza eta ekipamenduak, konektibitatea, energia-hornidura, ustiapena eta mantentze-lanak, balio erantsi handiko IKT zerbitzuak...
- **Zibersegurtasuna.** Enpresek (handiek eta txikiek), administrazioek eta herritarrek beraiek gero eta hacker sofistikatuagoen mehatxuari egin behar diote aurre, globalki eta gero eta gehiago. Etorkizunean areagotuko den arrisku horri irtenbide eraginkorrak emango dizkioten enpresak behar ditugu. Euskadin, irtenbide horiek industriara egokitu behar dira, eta instalazioen sensoritika guztia ere babestu behar da, hala nola elektronika duten azken produktuak.
- **Adimen artifiziala.** IAk izango duen garapena oraindik ezezaguna da, eta gaur egun hasiberria da gure enpresa eta gizartean. Abiapuntu pribilegiatua duen ekosistema dugu, baina hazteko ahalmen handia duen esparrua da. Arlo horri lotutako jarduerak ere askotarikoak dira: ikerketa eta garapena; prestakuntza- eta hezkuntza-programak; IA oinarritutako software-soluzioak, hainbat sektoretan aplikatu daitezkeenak (industria, finantzak, mugikortasuna, osasuna, bioteknologia, nekazaritzako elikagaiak...); erregulazio-, hedapen-, kontzientziazio- eta informazio-jarduerak.

IAk lan-profil asko desagertzea eta beste batzuk sortzea ekar dezake. Aldaketa horren aurrean adi egon behar dugu, trantsizio geldiezin honetan beharrezko konponbideak emanez.

- **Teknologia kuantikoa.** Garapen betean eta oraindik heldutasun maila baxuarekin dagoen teknologia bada ere, ahalegina egin behar dugu ikerketaren, ezagutzaren eta garapenaren bidez, industria kuantikoa sortzeko eta enpresa-ehunak teknologia horiek barne har ditzan.

5.2.3 Egungo enpresa-ehuna finkatzea eta indartzea

Enpresa eredua

Enpresa-eredua aldatzen ari da. Garai bateko zuzendaritza estilo autoritarioetatik eboluzionatzen ari da enpresa proiektu komuna dela uste izatean oinarritutako parte hartzeko estiloetara. Bertan lan egiten duten pertsonak prest daude beren onena emateko, lan baldintza eta egoera egokia badute, lehiakortasuna hobetuz.

Gure herrian errotze handia eta berezitasun berezia duen eredu kooperatiboaren printzipio gidariak nolabait txertatzen dituen merkataritza-enpresaren eredu.

Printzipio horiek funtsezkoak dira talentua fidelizatzeko eta erakartzeko.

Alderdiak gehiago sustatu behar du etorkizuneko enpresa-eredu hori, eta enpresaburuek, langileek, oraindik prestatzen ari diren gazteek eta herritar guztiak horretan parte hartu behar dute, ikuspegi hori partekatu dezaten.

Beste neurri hauek proposatzen ditugu:

- **Enplegatuek enpresaren kapitalean parte har dezaten sustatzeko neurriak areagotzea.**
- **Zuzendaritzaren eta langileen arteko enpresa-akordioak sustatzea, ordainsarien zati bat enpresaren emaitzekin lotzeko.** Mozkinak horren arabera banatzen dituzten enpresentzat zerga-pizgarriak ezartzea.
- **Enpresetan Erantzukizun Sozial Korporatiboko planak sustatzea (ESK).**

Ezbehar kopurua eta absentismoa

Azken urte hauetan, euskal enpresetan absentismo adierazle oso altuak erregistratzen ari dira, lehiakortasunari eragiten diotenak, bai lehiakideen beste enpresa batzuekin alderatuta, bai beste kokapen geografiko batzuetako talde bereko enpresekin alderatuta (multinazionalen kasuan).

Absentismo-indizeak murrizten direnean langileen kolektiboen artean ordainsari objektiboak hitzartzeko enpresa-akordioak defendatu behar ditugu, arrakasta globaleko sari gisa.

Era berean, ezinbestekoa da **laneko ezbehar-tasaren adierazleen goranzko joera azkar eta irmo iraultzea**, bai intzidentziari dagokionez, bai larritasunari dagokionez. Arrakasta globaleko primak lortzeko helburuak adostea ere formula bat izan daiteke hemen aztertzeko eta ezartzeko.

Langile autonomoaren eta enpresariaren zeregina

Askotariko lanbideak ditugun pertsonok osatzen dugu Alderdia: langile, autonomo, ekintzaile, kooperatibista eta enpresaburu gara. **Prestigioa eman behar diegu beren gizartearekin konprometuta daudenei, jarduera ekonomikoa eta lanpostuak sortzeko arriskuak, ondarea eta denbora beren gain hartzeko prest daudenei.** Negozioak irekitzen dituzten **langile autonomoei**, beren jardueraren erantzukizun osoa beren gain hartzen dutenei; negozio-idea bat bultzatzeko beren ondarea arriskatzen duten ekintzaileei; enpresaburuei, horietako asko familia-enpresetan, berriro ere enpresa haztea lortzen dutenei.

Aintzatespen hori lortzeko, **garrantzitsua da gizartean ondo sustraituta egon dadila etorkizuneko enpresak balio sozial handia duela.**

B+G Inbertsioa

B+Gn inbertitzea gure enpresen lehiakortasunean inbertitzea da; beraz, sektore publikotik eta sektore pribatuaren konpromisoarekin egin behar da.

Jauzi kualitatibo bat eman behar dugu arlo honetan, eta honako baldintza hauek betetzen dituen inbertsioa bultzatu:

- Enpresa handiak inplikatur, beren balio-kateen I+Gko inbertsioan lagun dezaten, egungo hobari fiskalak mantenduz.
- Epe luzekoak eta denboran iraunkorrak diren inbertsio-programak definituz.
- Enpresa txiki eta ertain guztiek eremu horretan egiten dituzten inbertsioak sustatzea, egungo zerga-neurrien eta laguntza publikoen programen bidez, horiek ere denboran zehar mantentzen badira.
- ETE guztiak zentro teknologikoen eta prestakuntza-zentroen sarera hurbiltzea, eta berrikuntzan gaitzea. Lankidetzaren bidez, teknologia zentro teknologikoetatik merkatura hobeto transferitzea lortuko.

Elkarlana-baterakuntza sustatzea. Enpresei laguntzea hazkunde organikoarekin zein inorganikoarekin haz daitezten

Enpresen tamaina erabakigarria da lehiakortasunaren ikuspegitik.

Lankidetzaren sustatzeko eta sendotzeko prozesuak aktibatzeke mekanismoak bultzatu behar ditugu, ondorengo urratsak emanez:

- Lehen diagnostiko integral bat egitea, zer sektore diren kritikoak eta zein sektoretan dauden sendotzeko aukerak aztertzeke.
- Sektoreak identifikatuta, dauden eta proposatutako finantzaketa-mekanismoekin, finkatze-prozesu errealistak irekitzea, enpresa gutxiago baina handiagoak izateke.
- Garrantzitsua da, halaber, herrialde mailan enpleguari dagokionez inpaktua sortzen duten proiektu eragileak garatzeko bokazioa duten enpresaburuak izatea. Eredu kooperatiboa kontratatutako erreferentzia da, eta zaindu eta sustatu egin behar dugu.

Era berean, beharrezkoa da gure ETEen finantza-kulturan lan egitea, dauden mekanismo eta finantza-ibilgailuetan trebatzera bideratutako hezkuntza-programa baten bidez, haien aktibo finkoak tamainan hazten eta hobetzen laguntzeko.

Mekanismoak ezartzea belaunaldien arteko erreleboa errazteko

Euskadiko ETEen beste erronketako bat da euren **jarraipena bermatzea**. Enpresa askok, errentagarriak izan arren, ez dute benetako etorkizunik, ez baitago belaunaldi-errelebo argirik. Kanpoko inbertsio-funtsek enpresa horietako asko erosteko interesa erakusten dute, eta epe laburrera ateratzeko asmoa dute. **Alerta-mekanismoak izan behar ditugu** enpresen egoeraren berri izateko, eta bitarteko agentzien bidez, behar besteko aurrerapenarekin lan egin behar dugu haiekin, alternatibak bilatzeko. Aurrea hartzea eta planifikatzea funtsezkoa da.

Ekintzailtza eta barne-ekintzailtza

Ekonomia sendo bat eraikitzen jarraitzeko, **enpresak sortzen (ekiten) jarraitu behar da**, bai finkatutako sektoreetan, bai sektore berrietan.

Ildo horretan, honako alderdi hauek landu behar dira:

- **Finantzaketa adimentsu publiko-pribatuko** mekanismoak fase guztietarako (enpresak sortzen direnetik finkatzen diren arte).
- **Adituen sare bat izatea, startup-ei lagunduko diena** hainbat esparrutan, hala teknikoetan nola kudeaketakoetan.
- Startup-ak garatzeko **azpiegitura eta ekipamendu egokiak eraikitzen** jarraitzea.

Gainera, barne-ekintzailtza (enpresa bakoitzaren barruan sor daitezkeen aukerak) modu diferentzian sustatu behar da. Laguntza- eta sentsibilizazio-programa gehiago sortu behar ditugu, eta enpresetan ekintzailtza-profilak txerta daitezen sustatu behar dugu.

5.2.4 Lehen sektorea eta nekazal eta elikagaien industria

Lurraldearen elikadura-subiranotasuna osatzen duen elementua da, eta paisaiak babesteko eta biodibertsitatea birsortzeko funtsezko sektorea. **Lehen sektorea** oso sektore estrategikoa da, eta botere publikoek babestu, zaindu eta erakargarri egin behar dute.

Funtsezkoa da munduko merkatuen gorabehera suntsitzailetatik babestea, bereziki hegazkorretatik, edo talka geopolitikoetatik, horien albo-ondorioak dramatikoak izan baitaitezke ekoizpen-kate batzuentzat.

Bestalde, **nekazaritzako elikagaien eraldaketaren sektorea** da elikadura-subiranotasun horren beste funtsezko kate-maila. Elkarren aurka jarri beharrean, gure jarduera ekonomikoaren funtsezko bi zutabe horiek lankidetzan estuan lan egin behar dute, etengabe balioa sortzeko eta erresilientzia sustatzeko.

Euskadi osatzen duten hiru administrazio-erakundeek benetako osagarritasuna dute nekazaritzaren eta nekazaritzako elikagaien eraldaketaren arloan. Batez ere, Nafarroak eta Iparraldeak biztanleen beharrak baino askoz ekoizpen-ahalmen handiagoa dute, EAEn ez bezala.

Testuinguru horretan, Alderdiak lan egin behar du Euskadiko hiru administrazio-eremuetako enpresa-eragileen eta ezagutzaren arteko lankidetzaren proiektuak bultzatzeko eta garatzeko.

Nekazaritzako eta nekazaritza- elikagaien arloko politika publikoek hiru helburu nagusiri erantzun behar diete:

- 1. Nekazarien eta abeltzainen diru-sarrerak nabarmen hobetzea**, sektorea erakargarriagoa egiteko eta ustiategien transmisioa bermatzeko.

Beharrezkoa da ustiategietan are autonomia handiagoa sustatzea, ekoizpenen balioa handitzea herrialdeko tokiko produktuen etiketak, jatorri-deiturak edo baliokideak sustatuz, diru-sarreraren iturri gehigarriak sortzea, Frantziako Egalim legearen antzeko arau-esparruak artikulatzea eta ustiategien ordezkapena erraztuko duten programak garatzea eta ezartzea.

- 2. Nekazaritza-jardunbideak klima-aldaketaren aurkako borrokarekin eta ingurumena errespetatzearekin bateragarriak diren konponbideetarantz eboluzionatzea, biodibertsitatea biziberritzea sustatzeko.**

Nekazaritza-prestakuntza eta berrikuntza- eta ezagutza-zentroekiko lankidetzaren indartu behar dira, nekazaritza birsortzaileko praktikak, praktika agro-ekologikoak eta doitasunezko berrikuntza teknologikoak txertatzeko, ekoizpena handitzeko, uraren, energiaren edo mantenuen kontsumoa murriztuz eta atmosferara emisio-bolumen txikiagoa sortuz.

- 3. Lurraldearen elikadura-autonomia nabarmen handitzea**, eta, aldi berean, balio erantsi handiko ekoizpenak ziurtatzea, kanpo-merkatuetan modu onean lehiatzeko gai direnak.

Sektoreko enpresa eragile handiekin batera lan egitea, lankidetzaren publiko-pribatutik abiatuta beren proiektuak sendotzeko aukera emango duten aukerak identifikatzeko, bai eta euskal enpresek beren balio-kateetan duten presentzia identifikatzeko ere, bai produktuaren horniduran, kate osoan zein katebegi zehatz batzuetan. Era berean, merkaturatze-zirkuitu laburrak bultzatu eta sustatzearen aldeko lana eginez.

5.2.5 Kultura Euskadiren garapenerako faktore gisa

Kultura funtsezko zerbitzua da, eta askotan ez du dagokion aitorpen sozio-ekonomikorik jasotzen. Bere espazioa, beste gaien bazterretan kokatu ohi da, nahiz eta benetan politika globalen erdigunean eta gizartearen erdigunean kokatu beharko litzatekeen sektorea izan. Azken batean, ez du behar besteko aintzatespenik jaso, sektore bultzatzaile eta garapen-sortzaile gisa.

Jakintzaren gizartea gero eta konplexuagoa eta likidoagoa delarik, eta garapenaren ardatz nagusienetako bat osagai teknologikoa izaki, XXI. mendeko kultura funtsezko ondasun gisa aurkeztu behar da komunitatean, eta, horretarako, erdiguneko espazioetan kokatu behar da, aisialdi-jarduera hutsaren kontzeptio zaharretik urrun.

Kulturak ere, egungo sistema sozio-ekonomikoa osatzen duen beste edozein sektorek bezala, erronka batzuk ditu aurretik, eta erronka horiei aurre egin beharko die berandu baino lehen, baldin eta zentraltasun sozialeko gune horietan kokatu eta halakotzat baloratua izan nahi badu. Sektore horrek eragin zuzena du enpleguan eta ekonomian, eta, era berean, esparru ezin hobea da berrikuntza sozialerako, talentu sortzailea sustatzeko eta sustatzeko.

XXI. menderako kulturaren oinarriak eraikitzeke eta egiteko modu berrietan sakontzeko aukera baten aurrean gaude; izan ere, modu tradizionalak eta modernitateak bat egin behar dute eta modu osagarrian lan egin diziplina desberdinen garapenean eta, hedaduraz, lurraldearen eta hura osatzen duten pertsonen garapenean.

Eztaba daezina da Herri bat osatzen dugun pertsonok gure nortasunaren eraikuntzan daukagun zeregina. Alde horretatik, kulturak funtsezko zeregina du, eta EAJ-PNVk hori bultzatzen jarraitu behar du. Dituen balioak eta eskaintzen dituen aukerak sustatzea, baina ez anekdotikotasunetik abiatuta, baizik eta garapen pertsonal, identitario, sozial eta ekonomikorako tresna gisa. Horretarako, guztion artean, Kultura politika globaletan eta gizartean zentraltasun-posizioan kokatu behar dugu.

5.2.6 Automozio sektorea eta mugikortasuna

Sektore horrek Euskadiko BPGan duen eragina esanguratsua da, eta gaur egun ziurgabetasun-egoera bizi du, Europaren nagusitasunaren galera, Teslaren agerpena eta txinatar fabrikatzaileen agerpena ezaugarri dituena.

Testuinguru horretan, Europa egokitze-prozesuan dago, baina geldotasuna eta nolabaiteko desordena ditu ezaugarri, eta horrek arrisku- (deslokalizazioa, osagai-enpresen ahultzea) eta aukera-agertoki bat irekitzen du Euskadiko sektorearentzat.

Erabakigarriak izango dira ibilgailu elektrikorako trantsizioari dagozkionak, bateriaren elementu zentraletan zein karga-osagai eta azpiegituretan; ibilgailu autonomoa eta konektatua, 5.0 teknologia berriak, horien artean adimen artifiziala; edo errektuntza-motor berriztagarriak.

Euskadiko sektorearen **estrategia integral** bat definitzea eskatzen dugu, **berrikuntza teknologikoa**, **merkatuen dibertsifikazioa**, **tokiko ekosistema indartzea** eta **erakundearen laguntza sendoa** uztartuko dituena. Hori egitean, Euskadik egungo arriskuak arintzeaz gain, etorkizuneko mugikortasun jasangarri eta konektatu berrian eragile garrantzitsu gisa har dezake bere burua.

Funtsezkoa da **enpresen**, **gobernuen**, **hezkuntza-erakundearen** eta **gizartearen** arteko lankidetzaren, estrategia hori bultzatzeko eta automobilgintzaren sektorearentzat etorkizun oparoa bermatzeko.

5.2.7 Egungo sektore estrategikoak eta etorkizuneko sektoreak. Aeronautika eta sektore aeroespaziala. Bio-osasuna. Silver economy

Txosten honetan, dagoeneko aipatu ditugu Euskadiko hiru sektore estrategiko: nekazaritzako elikagaien sektorea, energiaren sektorea eta automobilgintzaren sektorea.

Makina-erreminten eta ekipo-ondasunen fabrikazio aurreratua ere nabarmendu behar da. Funtsezko sektorea da beste sektore askoren balio-katean. Alderdiak apustu handia egiten du arlo honen alde, metatutako esperientziaren eta etorkizunerako duen potentzialaren alde.

Trantsizio energetikoari heltzean, ikusi da industria-jarduera berrietarako eta balio erantsiko zerbitzuetarako aukerak irekitzen dituela, eta horietan gure presentzia hasiberria dela edo areagotu egin daitekeela.

Etorkizuneko sektore estrategiko berriei dagokienez, trantsizio digitala aztertzean, hiru identifikatu dira, zehazki, datuaren industriarekin, zibersegurtasunarekin eta adimen artifizialarekin zerikusia dutenak.

Bioteknologia, industria aeronautikoa eta espaziala eta zilar-ekonomia dira Euskadik gero eta garrantzi handiagoa duen beste sektore batzuk.

Bai bioteknologiaren kasuan, bai industria aeronautiko eta espazialaren kasuan, baditugu enpresa erreferenteak, bai EAEn, bai Nafarroan eta Iparraldean, baita gaitasun egiaztatuak dituzten ezagutzaren eta berrikuntzaren eragileak ere.

Aeronautikaren arloan, Frantziako "aeronautic valley" delakoarekin lankidetzara areagotu behar dugu, bai enpresa-arloan, bai berrikuntzan, Euskadi aliatu izan baitaiteke haren hazkunderako.

Silver economy delakoaren kasuan, gizartearen zahartzeak eta 60 urtetik gorako pertsonen osasun-maila hobeketa eta haien itzaropen eta motibazio berriek aukeraz betetako espazio bat irekitzen dute, eta espazio hori gauzatzean euskal administrazioek zeregin garrantzitsua izan dezakete eta izan behar dute.

5.2.8 Funtsezko azpiegiturak

Euskadik Europan eta munduan lehiakortasuna areagotzeko beharrezkoak diren azpiegiturak izan behar ditu, eta, aldi berean, bertako biztanleei zerbitzua eskaini behar die.

- Berariaz aipatzen dugu **Prestazio Handiko Trena** martxan jartzeko lanak amaitzeko beharra, herrialdeko bost lurraldeak lotuko gaituena, eta Espainiarekin, Frantziarekin eta Europako iparraldearekin duen konexio azkarra luzatuko duena.
- **Aireko konexioa** ere funtsezkoa da; Foronda, Loiu, Hondarribia, Noain eta Miarritzeko aireportuak Europako beste hiri batzuekiko hurbileko lotura izan daitezke. Baina konexio transkontinentaleko aireportu bakarra izan behar dugu, aireko komunikazioko benetako hub gisa ere jardungo duena. Horretarako baldintza guztiak dituen azpiegitura Foronda da. Aireportuko hub hori Forondan pertsonentzat zein merkantzientzat eratzeko lan egitea planteatzen da, betiere lurraldearen gainerakoarekin lotura onak baditu.
- **Ur-azpiegiturei dagokienez,** programatutako jarduerak lehenbailehen gauzatu eta zerbitzuan jarri behar dira (adibidez, Nafarroako Ubidea). Era berean, erakunde arduradunen arteko lankidetzara handiagoa eskatzen da (partzuergoak eta uraren agintariak eta erakundeak), herrialde guztiek beharrak aseta izan ditzaten eskasia, ezinbesteko edo hondamendi hipotetikoaren aurrean.

- **Datuak biltegitzeko eta tratatzeko zentroak eta ekosistema izateko beharra** aipatu da lehenago. Datuaren subiranotasuna eta eragin ekonomikoa bermatzen duten azpiegiturak dira.
- Eta, azkenik, Euskadik, oro har, lehendik dauden edo eraiki beharreko azpiegituren zerrenda eta protokolo ongi definituak izan behar ditu, azpiegitura horien funtsezko zerbitzuak eta babes fisiko eta birtuala (zibersegurtasuna) bermatzeko. **Azpiegitura egokiak**, elikatze-kateak, energia, osasun- eta zaintza-zerbitzuak eta herritar guztien datu pertsonal sentikorren babesa bermatuko dutenak, edozein lekutan bizi direla ere.

5.2.9 Euskadiko sektore finantzarioa

Txosten honetan jasotzen diren ekintza guztiak gauzatu ahal izateko, eta industriaren hazkundera eta sustraitzean, inbertsio estrategikoa erakartzean eta trantsizio energetiko-klimatiko eta digitaletan laguntzean ikuspegi zuzenagoa izanik, Euskadik ekintza eraginkor eta efizienterako mekanismoak dituen finantza-sektore sendoa izan behar du.

Euskadik banku tradizional ondo errotua eta historikoa du, garaietara egokitzen jakin duena, Europa mailako erregulazio oso zorrotz baten pean.

Funts eta finantza-tresna publiko eta pribatuak ere baditugu, diru-kopuru handiak biltzen dituztenak, bakoitza bere helburu, muga eta berezitasunekin.

Bere ekintza hobetzeko aukera handia dago, bere jardueraren zati bat epe luzeko inbertsio-eredu baterantz hedatuz,

Behar dugun are lankidetzari handiago horrek ondorengo estrategiaren ondorio izan beharko luke:

- Lehenik eta behin, ekintza koordinaturako lehenetsutako helburuak finkatzea, bai eta **lankidetzari publiko-pribatu** horren eragileak ere.
- **Euskadin industria-sustraitze eta -hazkunderako funts bat (edo askotariko eragileek osatutako egitura) ezartzea (FACI): modu profesionalean kudeatua**, helburu definituekin eta ez soilik etekinak maximizatzeko helburuekin, **Euskadiko hiru administrazio-eremuen partaidetzari publiko nabarmenarekin eta alde zuzenetik ondo definitutako gobernantzararekin**, parte-hartzaile pribatu zein publikoei segurtasun juridikoa eta ekonomikoa emateko.
- **Eragile estrategikoa tartean sartzea**: esparru-funts honetako partaideak izan daitezke herrialdeko ETEen sektore eta ehunean ezagutza handia duten egungo **arisku-kapitaleko funtsak**; herrialdean harreman historikoa eta sustraitze-sentsibilitatea duten **finantza-erakundeak eta banku-fundazioak**; **euskal BGAEak eta pentsio-funtsak** eta sentsibilitate eta helburu bera duten beste inbertitzaile pribatu batzuk.
- **Epe luzerako inbertsio-politika** argia izan behar du: **10 urteko gutxienezko inbertsio-konpromisoekin**, teknologia- eta hezkuntza-zentroekin lankidetzari estuarekin eta zerga-politika eta laguntza-politika batekin, bai funtsaren partaide diren erakundeentzat, bai partaidetuentzat.
- Eta partaidetzari estrategikoa **gainbegiratzeko eta monitorizatzeko** unitate bat eratzea: Helburuak errotzen, hazten eta betetzen jarraituko dela ziurtatzeko, helburuak aldi baterako berrikusiko dira eta etekinak betetzeaz gain, enplegu kualifikatuak sortzea, I+Gko inbertsioa handitzea, jasagarritasuna eta enpresen digitalizazioa ere ebaluatuko dira.

- Unitate horrek, halaber, alerta goiztiar gisa jardun dezake egin beharko liratekeen enpresa estrategikoak edo erakarpen-mugimenduak eskuratzean, betiere jarduera-eremuaren konfidentzialtasuna errespetatuz.

Azkenik, esparru digitalak aukerak ere eskaintzen ditu arlo honetan, Fintechs, ordainbideak eta diru elektronikoa, Eidas2 wallet europarra, euro digitalaren proiektu berriak eta banku-backoffice zerbitzu aurreratuak erakarriz eta sortuz.

5.3 Trantsizio demografikoa eta soziala Euskadin

Euskal gizarteak, munduko gizarte aurreratu orok bezala, eraldaketa sozial bati aurre egiten dio, eta eraldaketa horrek jarraian aztertuko ditugun hainbat elementuri eragiten die, gure ikuspegi humanista eta abertzaletik eremu horretan garatu beharreko ekintzak eta estrategiak adieraziz.

Hala ere, azaltzen ari garen kontzeptu bakoitza eta horiei politika publikoak gauzatzuz aurre egiteko modua ezin dira bereizita ulertu, batera baizik.

Erronka sozial berriei emandako erantzun kolektiboak Erkidegoa berreskuratu behar du, bere eraldaketa sozial eta lehiakorra hedatzeko esparru gisa.

Politika publiko guztiek pertsonarengan eta Komunitatean duten garrantzia azpimarratu behar dugu, jarduteko ardatz nagusi gisa; horrela, lankidetzako gobernantza finkatu behar dugu gizartearekiko eta beste erakunde batzuekiko lankidetzeta-prozesuetan.

5.3.1 Biztanleriaren zahartzea

Biztanleriaren zahartzea gizarte gisa lortutako lorpen handienetako bat da, eta aukera ugari eskaintzen ditu maila sozial, ekonomiko eta kulturalen. Ebidentziak baieztatzen du alderdi ekonomiko, politiko eta sozialetan talde demografiko esanguratsuena 55 urtetik gorakoena izango dela.

Hala ere, **biztanleriaren zahartze progresiboak** eragina izango du adinekoen bizi-kalitatean, mendeko pertsonentzako arretan, zaintzan eta laguntzan, pentsio-sisteman eta biztanleria gero eta ahulagoa, hauskorra eta mendekoa artatzeko beharrezko azpiegituretan.

Datozen urteetan **adineko pertsona aktiboak** biziko dira elkarrekin, eta horietako asko beren komunitatean hauskortasun- eta mendekotasun-egoeran dauden beste pertsona batzuekin lan egiten jarraitzeko prest eta gogoz daude. **Buruko gaixotasunak, nahi ez diren bakardadeak eta profilen konplexutasuna handitzea aurreikusten da.**

Egoera horren aurrean, alderdi gisa jarduteko proposamenak honako hauek izango lirateke:

- **Zahartze aktiboa eta bizitza osoarena sustatzea bizi-zikloaren ikuspegitik:**

"Aktibo" adjektiboak biltzen ditu jarduera bera eta adinekoak bere bizitzaren eta zahartzearen eragile izateko duen gaitasunaren sustapena, jarduera eta parte-hartzea, osasuna, independentzia eta zahartze ona uztartuz.

Lankidetza publiko-pribatu-sozialetik, esku hartzeko esparruak eratu eta babestu behar ditugu, zahartze aktibo eta osasungarria orokortzeko, adinekoei garapen pertsonalean laguntzeko, beren komunitatearekin erabateko bizitza konprometitua garatzeko aukerak bultzatzeko, laguntza-harremanak eraikitzen laguntzeko, bizi-ohitura osasungarriak hartzen eta/edo zabaltzen laguntzeko, beren gaitasun funtzionalei eutsiz.

Eragin neurgarria izango da bizitza-urte osasungarriak irabaziko direla, ezintasunik gabe.

- **Prebentzioa, osasunaren autozainketa eta narriadura kognitiboaren atzerapena sustatzea:**
Funtsezkoak izango dira adinekoen ongizate integrala sustatzeko, **erabateko eta zentzuzko bizi-proiektu** bat garatzen lagun dezaten, adinekoen gaitasun funtzionala zainduz eta sustatuz, gaitasun kognitiboaren pixkanakako galera atzeratuz.
Euskadi aitzindari eta erreferente bihurtu behar da narriadura kognitiboari lotutako gaixotasunen prebentzioaren eta kudeaketaren esparruan, eta bereziki Alzheimerrari dagokionez, bai oinarritzko ikerketaren alderdian, bai ikerketa aplikatuan, bai garapen teknologikoan eta esparru horretako ekimen ekintzaileen babesean.
- **Nahi ez diren bakardadeak prebenitzea:**
Pertsonen (adinekoen eta gazteen) artean bakardadea prebenitzeak eta murrizteak estrategia espezifikokoak hedatzea eskatzen du, zaintza-lana egin dezaten, aurrez begiratuta, tokiko proiektuak, programak eta ekintzak abian jar ditzaten, gizarte- eta komunitate-sarea indartzeko eta herritarren parte-hartzea eta belaunaldien arteko ikuspegia sustatzeko.
- **Zaintza-ekosistemen eta gobernantza kolaboratiboaren alde egitea:**
Babes-sistemak ikuspegi komunitario batetik artikulatzeko lankidetza-gune gisa azalerraten dira, pertsonen zaintzan nolabait parte hartzen duten erakunde eta entitate guztien parte-hartzearekin, eta prozesuan pertsona eta haren hurbileko ingurunea dira protagonista.
- **Silver economy sustatzea:**
Arestian jorratu da jarduera estrategiko gisa.
- **Berrikuntzaren eta ezagutzaren aldeko lana:**
Zahartzeari dagokionez ere Euskadi erreferentziako lurraldea izan dadin, ezagutza sortuz, esperimintatuz, ekimen berritzaileak probatuz eta ekintzailetza eta barne-ekintzailetzaren bidez, pertsonen ongizate integrala hobetzeko helburuarekin.
Osasun-, zaintza-, lanbide-heziketa- eta unibertsitate-saretik berrikuntza sozialean, soziosanitarioan, teknologikoan eta enpresa-berrikuntzan oinarritutako ekimenak hedatuko dira, politika publiko eta estrategia pribatu berrietarako lagungarriak izango direnak.
- **Gizarte Segurantzaren prestazio osagarriak orokortzea.**
Defendatzen dugun erretiro-, ezintasun- eta alarguntza-prestazioen sistema publikoa da, lehen zutabea deritzona (Lovainako kodea). Prestazio horren birjarpen-tasa %75 da Euskadin, edo, bestela esanda, erretiro publikoaren prestazioak jasotako azken soldataren %75 estaltzen du (2013an % 87 zen). Europar batez bestekoa % 50,8 da.
Alderdiak defendatu behar du lehenengo zutabetik birjarpen-tasa ahalik eta altuena eskaintzea, baina zahartze- eta jaiotza-tasa baxuko indizeek tasa hori denboran jaistearen ekar dezakete, Europako herrialdeekin parekatuz.

Pentsioen sistema osagarriak orokortu behar ditugu, batez ere bigarren zutabea (pentsio-planak eta enpleguko BGAEak). Pizgarri fiskaleko eta arau-aldaketetako neurri berriek oinarri izan behar dute orokortze horretarako herrialdeko akordio bat lortzeko, bai besteren konturako langileentzat, bai autonomoentzat.

5.3.2 Zaintza eredia

Biztanleriaren zahartzeak, gero eta urte gehiago bizitzeak, eta beste egitura-aldaketa batzuek, hala nola familia-ereduek, zaintza-eremuan lan egiteko behar den pertsona-kopuruaren hazkundeak eta profesional horien urritasunak, Euskadi zainketa-ereduaren eraldaketa sakonean murgiltzea ekarri dute.

Alderdiak, bere instantzia guztietatik, **zaintza unibertsal eta komunitarioko eredu bat defendatzen du, zaintza integralak ematen dituena** pertsonaren bizi-ziklo osoan zehar, etxeko arretari lehentasuna emanaz eta instituzionalizazioaren aurretik jarritz.

Gobernantza kolaboratibo batean ainguratuta dagoen zainketa-eredu bat, non sistema, erakunde publiko, pribatu eta gizarte-ekonomiako erakundeen arteko elkarrekintza gertatzen den, pertsonaren parte-hartzea ere funtsezko jotzearekin batera.

Zaintza publikoaren, erantzukizunaren eta lidergo publikoaren eredia da gurea, baina lankidetzaren publiko-pribatuaren esparruan gizarte-kolektibo guztiak (hirugarren sektorea) inplikaturik, bai politika publikoak zehazterakoan, bai zerbitzuak eskaintzean eta horiek ebaluatzerakoan.

Ongizate-sistemako zerbitzu guztiak ez dituzte funtzionario publikoek eman behar. Gure helburu ukaezina da laguntza eta zerbitzuak jasotzen dituzten **pertsonen bizi-kalitatea hobetzea**, bizi-kalitatea bermatuz.

Bilakaera hori zainketa-zentroetara ere iristen da, pertsona bakoitzaren premietara eta nahietara egokituz, familiek eta/edo hurbileko pertsonak zaintza-lanetan aktiboki parte hartuz eta etxeko unitate baten antzeko ingurune bihurtuz.

Gizarte osoa zaintzaren erronkan inplikatzeko da gure helburua. Gaur egun, zaintza profesionala eta familiarra emakumeen esku dago oraindik. Egoera hori politika publikoen bidez irauli behar da, gizarte osoa inplikaturik, hezkuntzaren eta sentsibilizazioaren bidez, zaintza profesional zein familiarri prestigioa eman eta duintasuna eman diezaiogun.

Zainketetan, **pertsonen ahalduntzea bilatzen dugu**. Politika publiko guztien ardatza pertsonarengan jarri behar dugu, bere patuaren protagonista eta, aldi berean, bere bizi-proiektuaren arduradun izateko aukera izan dezan.

5.3.3 Jaiotza-tasa

Euskal Autonomia Erkidegoko jaiotza berrien tasa (6,1 jaiotza mila biztanleko) oso desberdina da 50 urte lehenago genuenaren aldean (19,1), eta horrek gizarte-arretako premia gero eta handiagoak sortzen ditu eta eragin handia du premia ekonomikoetan, teknologikoetan eta profesionaleri erantzuteko behar ekonomikoetan.

Euskal administrazioek gurasoentzako laguntza-formulak artikulatu dituzte guraso diren lehen urteetarako, pizgarri ekonomikoekin eta kontziliatzeko baimen edo lizentziekin.

Ilido horri eutsi behar diogu, bai eta bultzatu ere.

Era berean, berritzaileak izan behar dugu, gizarte gisa, aldi berean beste mekanismo batzuk bultzatzen, gaur egungoak baino askoz ere adin goiztiarragoan seme-alabak izateko prest dauden pertsonen laguntzeko.

Pertsona horiei berme-errenta bat emateko formulak, lan-merkatura itzuli arte, bekadun ikasketak hasteko/amaitzeko laguntzarekin, bai eta enplegua bilatzeko orientazioarekin ere, aztertu eta, hala badagokio, ezarri egin behar diren ekimenak dira.

5.3.4 Desparekotasun-egoerak. Emakume eta gizonen arteko parekotasuna

Gure diagnostikoan azpimarratzen da gizarte-kohesioa zuzenean lotuta dagoela herrialde baten lehiakortasun-mailarekin, eta ratio horren edozein hobekuntza desberdintasun sozialen murrizketan oinarritu behar dela.

Desberdintasunen arrakalak murrizteko egiten den urrats eta ahalegin bakoitzak, ez bakarrik politika publikoetatik, baita gizarteko esparru guztietatik ere, EAJ-PNVren izena izango du. Gizarte kohesionatuagoa, berdinzaleagoa eraikitzeko konpromisoa berresten dugu horrela.

Desberdintasun sozialen aurkako borroka etengabe honetan eta gizarte bidezkoago baterantz aurrera egitean, **emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna** gainditu gabeko lezio dugu oraindik. Benetako berdintasunera iritsi behar dugu, eta eskubidea izateaz gain, gizarte osoaren ongizatean eragiten duen gaia da hau.

Ezinbestekoa da gizarte osoa inplikatzeko, batez ere gizonak, berdintasunaren aldeko borrokan. Berdintasunerako balioetan heztea eta sentsibilizatzea ezinbestekoak izango dira hori lortzeko.

Gainera, ahalegin handia egin beharko dugu ondoren azaltzen diren jardueretan:

- **Funtsezko erronka izaten jarraitzen dute: soldata-arrakala ezabatzea; aukera-berdintasuna sustatzea enplegua lortzeari, lan-baldintzei eta erantzukizuneko lanpostuei dagokienez; emakumeen ekintzailatza sustatzea; lana eta familia bateragarri egitea, bai eta osasun-arreta genero-ikuspegiarekin ematea eta hezkuntzarako berdintasuneko sarbidea izatea ere, batez ere STEMetan edo zainketen eremuko des-feminizazioa.**
- **Indarkeria matxista desagerraraztea:**
Indarkeria hori da emakumeen eta gizonen arteko desberdintasunaren adierazle nagusia. Horretarako, ikuspegi feministak eta genero-ikuspegiak funtsezko zeregina dute egiturazko izaera duen indarkeria-mota horri aurre egiteko orduan. Indarkeria hori gizarte osoaren erabateko eta aho bateko gaitzespena jaso behar du.

Indarkeria matxista prebenitzeko, aniztasunean eta emakumeen eta gizonen eskubide- eta aukera-berdintasunaren errespetuan oinarritutako bizikidetzak-ereduak sustatu behar dira.

Era berean, emakumeen ahalduntzea eta sektoreartekotasuna arlo horri heltzeko orduan, baita genero-ikuspegia duten politikak bermatzea ere, betetzeke dauden helburuak izaten jarraituko dute.

5.3.5 Osasuna

Euskadiko osasungintza desberdina da EA Eren eta Nafarroaren artean, nagusiki publikoa den eredu batean oinarritzen baita, sektore pribatuarekin batera; Iparraldeko ereduak, berriz, zerbitzu pribatuek ematen dute, arlo publikotik ordainduta.

Alderdiak osasun-eredu publiko eta unibertsala defendatzen du, herritar guztiengana berdintasun osoz iritsi behar duena eta aurrekontu publikotik ordaindu behar dena. Hala ere, sektore pribatua ere aintzat hartu behar da, arreta emateko gaitasuna duelako, berrikuntza, enplegua eta aberastasuna sortzen dituelako eta arreta publikoa destenkatzeko mekanismoa duelako.

Autogobernuko urteetan bikaintasunera iritsi den osasuna dugu, kalitatezko ospitale-sarearekin, gaitasun handiko langile profesionalekin, etengabeko ikerketa eta berrikuntzarekin, baliabide fisikoetan, giza baliabideetan eta teknologikoetan inbertsio iraunkorra eta gero eta handiagoa eginez, eta kalitatezko arreta sanitario zein soziosanitarioarekin.

Hala ere, osasungintzak ere bere eraldaketari aurre egiten dio, arreta-premia pertsonalizatuagoekin eta biztanleria gero eta zaharragoarekin.

Eta eraldaketa horri aurre egiteko, sektoreko profesionalen gabezia handia dugu. **Beharrezkoa da profesional horiek erakartzea eta atxikitzea sustatzea, lehen mailako arretako medikuen irudia berariaz indartzea eta arreta mediko mota guztietan teknologia txertatzea.**

Osasunaren esparru guztietan osasun-ekosistemaren kalitatearen funtsezko oinarria izango diren profesionalen sare bat izatearen aldeko apustua egiten dugu. Gure profesionalen gaitasunak erakartzeko, atxikitzeko eta garatzeko gaitasuna etengabe egokitu dezagun, gure politikaren ardatz nagusi gisa.

Sistemak baliabide ugari eskatuko ditu, eta, beraz, horien iraunkortasuna beharrezkoa izango da. Koordainketa-sistemak etengabe berrikustea proposatzen dugu.

Osasunaren arloko ikerketa, prestakuntza eta ekintzailtza gero eta erabakigarriagoak izango dira etorkizunean. Berrikuntzaren abangoardian egoteko apustu hori osasun-ekosistemaren DNAren parte izan beharko da.

Osasuna, gero eta teknologia disruptiboagoak eta medikuntza pertsonalizatukoak dituen, enplegu eta ezagutza asko sortzen duen sektorea ere izan daiteke.

Era berean landu nahi dugu mugaren alde bietako ospitaleen arteko lankidetzak, bereziki berrikuntza bizi izan dugun pandemian bizi izandakoak gertatzen direnean.

5.3.6 Migratzaileak

Gaur egun, Euskadiko migrazio-saldoa, portzentaje aldetik, positiboa da. Gazteen %15 eta EAEko biztanleen %12 atzerritarrak dira.

Fluxu hori, aldi berean, erronka handia eta etorkizunerako aukera bat da, baldin eta politika publiko eraginkorrak hedatzeko ausardia eta egokitasuna badugu, immigrazioaren egiturazko fenomenoak herrialdearen garapen sozioekonomikoan funtsezko faktore bihurtzeko.

Alderdiak defendatzen du etorkizuneko euskal gizartea eraikiko dela kultura-aniztasunean oinarritua, aniztasun handiarekin, ekarpen kultural desberdinekin, eta osaeran aberastasun eta aniztasun handiagoarekin.

Fenomeno hori kudeatzeko lanak lehenetasuna izan behar du; askatasun indibiduala ahalik eta gehien errespetatzearen alde gaude, baina betiere Erkidegoaren beraren mesedetan.

Gizarte kohesionatu bat nahi dugu, bertan sakontzen duten harrera-politikak hedatzen dituenak, bizikidetzak plurala errazten duena eta pertsona migratuen errotzea sustatzen duena, harreman afektibo eta emozionalak hedatuz lurraldeari eta haren kulturari lotutako pertsonen eta komunitateen artean.

Eta gure jardunbideak ondorengo printzipio hauek ditu ardatz:

- **Hedatu beharreko estrategiak askotarikoak dira nahitaez, profil eta behar desberdinak dituen kolektibo oso heterogeneoari erantzun behar baitiote;** bazterkeria larriaren dauden migratzaileei arreta ematek hasi eta beste herrialde batzuetako biztanleak erakartzearaino, kualifikazio jakin bateko lanpostuak betetzeko.

Profil bakoitzak ondo definitutako ibilbideak izan behar ditu, migratuari erabateko bizi-proiektu baterako aukera eskaintzeko, eskubide eta betebeharrak berdinetan.

- Biztanleria migratzailearen eskura jarri behar ditugun eskubideen hedapenak **bereziki intentsiboa** izan behar du enplegua, hezkuntza, osasun-zerbitzuak, kultura eta hizkuntzak, batez ere euskara lortzeari dagokionez.
- Gizarte solidarioa gara eta izaera hori islatu behar dugu harreraren eta integrazioarako baldintzak eta aukerak eskaintzean, eta **aurre egingo diegu** beste alderdi eta/edo mugimendu batzuek egingo duten **planteamendu maximalista** arrazista edo xenofobo **orori**.

Euskadira etorritako edozein pertsonak bere bizi-proiektua gauzatzeko eta gure gizartearen parte aktibo izateko aukera guztiak izan behar dituela defendatzen dugun irmotasun berarekin defendatzen dugu **komunitatearekiko erantzukizuna badutela eta bete beharreko betebeharrak ere badituztela**, jatorrizko herrialdea eta errenta-maila edozein izanda ere.

Denon ongiaren aurkako ekintzak eta portaerak zorrotz zigortu behar dira. Jokabide horiek pertsonen aurkako delituak edo ondasunen aurkako delitu errepikatuak badira, indarreko araudiaren arabera gaitzetsi behar dira, eta horrek ekarri ahal izango du beren jatorrizko herrialdera itzultzea.

- Bestalde, gai batzuk, biztanleria migratzailearekiko politika integrala gauzatzeko, ez daude Euskadiren eskumenen artean, hala nola administrazio-erregularizazioko prozesuak, bizileku- eta lan-baimenak, prestakuntza-tituluen homologazioa eta nazioarteko zuzenbidearekin zerikusia duten gai guztiak.

Beharrezkoak diren arau- eta arau-aldaketak planteatu behar ditugu, hedapen integrala lortzen lagunduko diguten tresnak erabiltzeko edo, hala badagokio, baldintzatzeko.

Nolanahi ere, hedatuko den bestelako estrategia horrek, biztanleria migratzailearen profil desberdinak kontuan hartuta, **gaikuntzan eta enplegagarritasunean oinarritutako plan pertsonalizatua jaso beharko du**. Biztanleria horren integrazioa baldintzatzen duten funtsezko bi elementuak enplegagarritasuna eta etxebizitza eskuratzea baitira.

Eta horien artean, administrazio-egoera irregularrean dauden pertsonak dira zailtasun gehien dituztenak. Eta hainbat sektore ekonomikor eraikuntzako, ostalaritzako, zaintzako eta abarreko lanpostu jakin batzuk betetzeko pertsonak aurkitzeko zailtasuna adierazten duten egoera batean gertatzen da.

Premia horiek bateratzeko lana egin behar da, biztanleria horrentzako lan-baimenak berehala ahalbidetuz eta gizarte-enpresak eta zainketa-kooperatibak sortzea bultzatuz, pertsona horiek ekonomikoki eta sozialki gizarteratzeko modu gisa.

Euskara funtsezko elementu da kolektibo hori gizarteratzeko. Gure esku dago gaur egun ezagutzen dugun eta datozen urteetan areagotuko den erronka horri aurre egitea, gure nortasuna, zentzu abertzalea eta gure hizkuntza indartuta mantenduz. Erronka izugarria da, eta ondo egiteko aukera baino ez dago.

Azken kontu bat: Euskadik **beste herrialde batzuetara jotzeko premiazko ekintza bat ere gauzatu behar du**, herritarrak kanpoan prestatzeko akordioak lortzeko eta, prestatutako biztanleria horretatik, zati bat lanera etorriko den langile kualifikatua izateko, edo bertan dauden euskal enpresetako langileak izateko.

Hainbat herrialdetan hedatu daitekeen ekimen hori lankidetzat publiko-pribatuan egin beharko da, eta programaren jatorrizko herrialdeak, prestakuntza-zentroak eta hartzaileak zehaztu beharko dira.

5.3.7 Etxebizitza

Bizi-proiektua izatea eta aurrera eramatea ezinbestean dago lotuta etxebizitza eskuratu ahal izatearekin, indarrean dagoen araudiaren araberako bizigarritasun- estandar guztiak beteko dituena, eta gaur egun oztopo garrantzitsuenetako bat bihurtu da gazteentzat eta hain gazte ez direnentzat, baita migratzaileentzat ere. Ahalik eta baldintzarik onenak lortzen saiatu behar dugu, bai inbertsio publikoa bai pribatua haz daitezen, etxebizitzaren merkatuan eskaintza handitzeko, eta, eskariaren kudeaketa adimentsu eta efizientearekin batera, tentsioan dauden eremuak eta, bereziki, etxebizitzaren alokairuaren prezioak deskongestionatzea lortzeko.

Erosketa- eta alokairu-prezio altuak direla eta, etxebizitza eskuratzeko zailtasunari beste fenomeno bat gehitu behar zaio azken urteotan, batez ere hiriburuetan eta Euskal Autonomia Erkidegoko kostaldean tentsio handia duten eremuetan: **apartamentu turistikoak. Eremu eta udalerrri horietan gentrifikazioa saihesteko beharrezkoak diren araudi- eta kontrol-erabakiak hartu behar ditugu.**

Espanian arau-aldaketak egin dira, EAERI eta Nafarroari eragiten dietenak, tentsionatutzat jotako eremu jakin batzuetan alokairuaren prezioa mugatzeko.

Gure ustez, konponbidea ez da izango soilik mugak jartzea, baizik eta dagoen etxebizitza-eskaintza handitzea, eta epe ertain eta luzerako konponbidea izan dadila.

Etxebizitza duina eskuratu ahal izateko, mekanismo hauek ezarri behar dira:

- **Ekimen publikoa:** lurzoruak erosten eta etxebizitza publikoak eraikitzen jarraitzea, batez ere alokairurako. EAERIko dagokion araudia aztertu behar da, udal-eskumeneko hirigintza-tresnen izapidetzea arindu ahal izateko, baldin eta tresna horiek etxebizitza-eskaintza handiagoa izatea errazten badute.

Bestetik, izaera publikoko etxebizitzaren kopurua handitzeko, urte anitzeko aurrekontu publikoek gain, **beste finantzabide batzuk** ere aztertu beharko lirake. Horrela, funts publiko-pribatuen mekanismoak, arrazoizko eta gehiegizko errentagarritasuna bermatzen dutenak, xehetasunez aztertu beharreko alternatibak dira, epe labur eta ertainean lurzoru eta etxebizitza publiko ugariago bat handitzeko.

Ekimen publiko horrek, Euskadiko erakunde-maila guztien arteko elkarlanaren bidez hedatu beharko delarik, atalase batetik beherako errentak dituzten pertsonen edo bizikidetzaren unitateen zerbitzura egon behar du, baldin eta ohiko etxebizitza eskuratzeko laguntza publikoa behar badute.

Bereziki, EAJ-PNVn premisa argi batean jartzen dugu arreta: **euskal gazteriak ezin du gehiago itxaron, eta ez du gehiago itxaron behar.** Euskal administrazio publikoak erraztasunak eman behar dizkie aurrezki nahikorik ez duten gazteei hipoteka-mailegu bat eskuratzeko, abal-lineak eskuragarri jarritz. Era berean, errentamendu-kontratuen fidantzak etxebizitza alokatu nahi duten pertsonentzat arazo ez izatea lortu behar da.

- **Ekimen pribatua ere inplikatu behar da** alokairu publikoko etxebizitzaren eraikuntzan, administrazioak alokairuan jarritako etxebizitza eraikiengatik pizgarri publikoen bidez.
- **Lankidetzaren publiko-pribatua, errealitate sozial berriei irtenbide berritzaileak bilatuz,** hala nola aldi baterako bitokiak, etxebizitza kolaboratibo-cohousinga, belaunaldi ezberdinetako pertsonen partekatzen dituzten etxebizitzak, tutoretzapeko apartamentuak... betiere segurtasun juridikoa bermatuz. Era berean, etxebizitza kooperatibisten sustapenen eraikuntza aztertu behar da erabilera-lagapeneko erregimenean, eta horrek alokairu konbentzionalekoak baino txikiagoak diren irabazi-asmorik gabeko hileko kuota erraztuko ditu.
- Egoki deritzogu indarrean dagoen araudia aztertzeari, hala badagokio, udalaren hirigintza-plangintzaren arabera ordenatutako lurzoruaren etxebizitzak egikaritzea moteltzen edo oztopatzen ari diren xedapenak egokitzeko.

- Orain bai, alokairuko etxebizitzaren eskaintza handitzeko, epe labur eta ertainera, irtenbide egokiena da gaur egun Euskadin dagoen **etxebizitza huts guztia merkatura ateratzea**.

Duela gutxi datuen arabera, EAEn guztira 31.371 etxebizitza huts daude, eta horietatik 5.921 jabetzakoak dira, eta aldi baterako egoitzetan edo lan-arrazoiengatik beste udalerrri batzuetan bizi dira. Ratio hori antzekoa izan daiteke Nafarroan eta Iparraldean.

Horretarako, hirigune narriatuetan eta hutsik geratzen ari diren hiriguneetan hiri- eta gizarte-egokitzapenerako irtenbide berritzaileak bultzatu behar dira, erabiltzen ez diren higiezinak eta/edo etxebizitzak erosiz, eraberritzeko eta alokairuko parke publikoan sartzeko, gentrifikazioari aurre eginez. Era berean, degradatutako eremuetan etxebizitza hutsak dituzten jabeek aholkularitza publikoa ematea, etxebizitza horiek birgaitzea eta bitartekaritza-programa publikoak eskura jartzea ahalbidetzeko.

Funtsezkoa da dagokion araudia egokitzea hiriguneetan erabiltzen ez diren eta merkataritza-jarduera txikia duten etxabeen eta lonjen erabilera-aldaketak sustatzeko, etxebizitza bihurtu ahal izateko. Era berean, udal-araudia malgutu behar da, azalera handiko etxebizitzaren bereizketa arindu ahal izateko, batez ere EAeko hiriburuetan.

Ekimen pribatuak sustatzea, hala nola Bizigune edo ASAPekin eremu publikoan EAEn edo Nasuvinsarekin Nafarroan, errenta mota guztietako maizterrentzat, aukera gisa aztertu behar da. Horrela, bitartekaritza-lana pizgarri edo hobari fiskalen onuradun izan daiteke, errentarien ahalmenen arabera eskuragarriak diren alokairu-prezioak eskainiz eta errentatzaileei errenta kobratuko dela ziurtatuz.

Ezin gara ahaztu babestutako beste etxebizitza mota batzuk sustatzeaz, hala nola alokairuko zein jabetzako BPE Sozialak, edo erregimen bereziko edo erregimen autonomikoko BPE Tasatuak; izan ere, etxebizitza sozialen edo erregimen bereziko BOEen eskaintza iristen ez zaien gazteen emantzipazioari lagun diezaioke.

Zerga-ordainketak jabeak pizgarriak eman behar dizkio, bai etxebizitza ingurumen-jasangarritasuneko irizpideen arabera egokitzeko obrak egiteko, bai alokairuan jartzeko. Horrela, etxebizitza-parkea modernizatzeke ekintzak eta hutsik dauden etxebizitzak alokairu-merkatura ateratzeak hobaria jasoko dute. Era berean, errealitate soziodemografiko berrietara egokitu behar da, eta kenkariak aplikatzeko tarteak zabaldu behar dira, programa publikoak optimizatzearekin batera, lehen ohiko etxebizitza erostea edo alokatzea sustatzeko.

Bestalde, **titularra egoitza edo apartamentu babestuetan bizi den etxebizitza hutsen kasuan, alderantzizko hipoteka** bezalako mekanismoak garatzeko aukera aztertu behar da. Horrela, jabetzak zainketa-egoera partikularrei aurre egiteko adinako zenbatekoak izan ahal izango ditu, eta etxebizitza alokairu-merkatuan sartzeko kudeatu ahal izango da. Era berean, adineko pertsonen edo mugikortasun urriko pertsonen jabetzakoak diren etxebizitza ez-egokituaren kasuan, etxebizitza-parke publikoa trukerako tresna gisa erabiltzeko aukera aztertu behar da, adineko pertsona horiek irisgarritasun-baldintza egokiak dituzten etxebizitzak eskuratzeko aukera ziurtatuz; egokitu gabeko etxebizitza, berriz, alokairu sozialerako erabili ahal izango da.

5.3.8 Hezkuntza. Lanbide heziketa. Unibertsitatea

Unibertsitateaz kanpoko irakaskuntza

EAJ-PNVren Hezkuntza Proiektua osatzen du EAEko, Nafarroako eta Iparraldeko hezkuntza-espazioen multzoak, eta, finkatuta ez badago ere, bere funtsezko ezaugarriengatik ezagun daiteke: **sistema eleanitza; malgua eta integratzailea; familien aukeran eta parte-hartzean oinarritua; Europako sistemekin aldera daitekeena, eta kalitatearen eta bikaintasunaren aldeko apustu irmoa egiten duena.**

Hezkuntza da funtsezko zerbitzu publikoa, oinarrizkoa eta unibertsala. Adostasun zabalak behar dira, eta Alderdiak, orain arte bezala, ekimenaren buru izan behar du.

EAEEn onartutako Hezkuntza Ituna eta Hezkuntzari buruzko Lege berria, adostasun politiko, instituzional, akademiko eta profesional baten emaitza, izan daitezke jarduteko oinarria, eta erakundeen eta hezkuntza-eragileen arteko harremanak areagotu daitezke Euskadiko hiru erakunde-mailetan.

Hona hemen proposatutako ekintzak:

- Hezkuntza-eredu propioa garatzea eta ezagutaraztea. Kalitatezko hezkuntza eleaniztuna, anitza, hezkidetzaila, berritzailea eta sortzailea, dinamikoa, inklusiboa, ekitatiboa, eraginkorra eta solidarioa hobetsi eta landuko duen eredia. Euskal gizarteari eta munduari irekia, erabakigarria gizarte-kohesioan eta berdintasunaren bermean. Eredu horretan digitalizazioak bere espazioa izango du, oinarri izango du norberarenganako, pertsona guztienganako eta ingurumenarekiko errespetua, ikasleria hezkuntza sistemaren erdigunean jarriz.
- **Hezkuntza-sistemaren plan estrategikoa aurrera eramatea**, iraunkortasunaren, bizikidetzaren, kultura-aniztasunaren eta enpresak ongizate-estatua babesteko duen garrantziaren balioak bultzatuz.
- **Hezkuntza-kalitatea hobetzea**, mundu-mailan erreferenteak diren herrialdeekin aldera daitekeena, eleaniztuna (gaztelania, frantsesa, ingelesa), baina arreta berezia jarriz euskarari (Nafarroako errealtatea errespetatuz), eta ebaluazio-mekanismo etengabeak erabiliz.
- **Irakasleak prestatzeko eta ikerkuntzarako eredu propioa bultzatzea**, herrialdeko unibertsitateekin lankidetzan, irakasleen prestigioa eta irudi soziala indartuz.
- **Ikastetxeen autonomia garatzea**, ikastetxeen titulartasuna edozein dela ere, toki-erakundeekin lan eginez. Finantzaketa publikoa jasotzen duten ikastetxeetan irakaskuntzaren doakotasuna amaitzea, ikastetxe publikoetan eta itunpekoetan onarpen-prozedura bakarra ezarriz.
- Antolamenduari dagokionez, aniztasunari, hezkuntza digital etikoari eta arduratsuari balioa ematea, eskola-jazarpenari erantzutea eta ikasleen osotasuna bermatzea, arreta berezia jarriz indarkeria matxista prebenitzeko jardunean.

Lanbide Heziketa

- LHK lagundu du Euskadi erreferente industrial bihurtzen; enpresa-sarearekin lankidetzan, bikaintasunezko prestakuntzaren aldeko apustua egiten jarraitu behar dugu, funtsezko eragilea izan dadin herrialdeari behar duen talentu kualifikatua eta ekintzailea emateko.

- Lanbide Heziketarako plan berriak definitzea, 2030-35ean planteatzen diren beharrei erantzunez, Europako Lehiakortasunaren Etorkizunari buruzko Planean ezarritakoaren ildotik.
- LH malgua, pertsona guztientzat eskuragarria, inklusiboa eta bizi ditugun erronka klimatiko, energetiko, digital eta sozialen ondoriozko errealitate eta behar berriekin bat datorrena sustatzea.

Unibertsitatea

Euskadin unibertsitate handiak ditugu (UPV-EHU, UPNA, EUNEIZ, Deustu, UNAV, MU, UNED), neurri handi batean prestakuntza-eskaintzetan osagarriak direnak. Ondorengoak planteatzen ditugu:

- **Unibertsitate-bikaintasunaren kontzeptua zehaztea**, adierazle konparatibo zehatzak jarritz, eta, horrela, helburu zehatzak ezartzea, hala nola hamarkada bete barru Europako unibertsitate-ekosistema onenetako batean egotea.
- **Gure unibertsitateen eta Euskaditik kanpokoek arteko lankidetzak handiagoa ematea sustatu behar dugu**, programa eta helburu argiekin, ikasleengan eta irakasleengan pentsatuz eta gizartearen aldatzeki begira.
- Arestian esandako lankidetzatik, eta herrialdeko ekonomia- eta gizarte-sarearekin batera, **unibertsitate-ikasketetarako zentro txiki bat eratzea, berezia bere konfigurazioan eta gobernantza-sisteman, eta arlo gutxi batzuetan espezializatuta egongo dena** premia estrategikoei erantzuteko, eskura ditugun ikertzaileak kontuan hartuta (Ikerbasque Fundazioa, etab.) eta beste herrialde batzuetako goi-mailako espezialistak erakarrit.
- **Gure unibertsitate-ekosistemak bere hedadura osoan handitu behar du ikertzeko gaitasuna**; unibertsitatea da oinarrizko ikerketaren ezagutzaren gunea. Horretarako, Euskadin ezarri gabeko formulak aztertu behar dira, hala nola **"endowment" edo mezenasgoa**. Funtsa eratu da pertsona fisiko eta juridikoen ekarpenekin, eta ikerketa-programak funts horrek ematen dituen errendimenduekin finantzatu dira, nominalari eutsiz. Ekarpen-egileak hobari fiskalen onuradun izango lirateke.

5.3.9 Talentua. Atxikitzea eta erakartzea

Talentu kontzeptuan sartzen ditugu ez bakarrik ikertzaileak edo kualifikazio handiko langileak, baizik eta baita eraldaketa sakonek eskatzen dituzten egungo eta etorkizuneko lanbideak betetzeko **ondo prestatuta eta kualifikatuta dauden profil onenak ere**.

Munduko eskualdeak borrokan ari dira gaur egun talentu hori erakartzeko. Euskadi, unibertsitate-sistemen eta Lanbide Heziketaren bidez, horren sortzaile handia da; beraz, espazio erakargarri bat bilatu behar dugu, bizi-kalitatearekin, soldata egokiekin, azpiegitura eta etxebizitza eskuragarriekin, prestatutako gure gazteak beste herrialde batzuetara joan ez daitezela.

Gauzak horrela, txosten honetako gai bakoitzean lehenago azaldu diren ekimenak, egungo biztanleentzat ez ezik, funtsezkoak ere badira biharko Euskadi bermatzeko.

Talentuari eusteko politika irmoa izan behar dugu, administrazioaren, ikastetxeen, teknologien, LHren, unibertsitateen eta enpresaren inplikazioarekin.

Era berean, talentuari eusteko ekintza guztiek balioko dute **kanpoko beste profil batzuk erakartzeko**. Tokiko talentuak eskatzen duen bizi-kalitate bera, ordainsari onak, etxebizitza eskuragarri izatea, aisialdia eta kalitatezko zerbitzu publikoak nahi dituzte. Kasu horietan, biztanleria migratzailea ere badenez, garrantzi berezia eman behar diegu integrazioari eta bizikidetzari, eta pazientzia beste trinkotasuna beharko dute gure hizkuntza ikasteari dagokionez.

Gainera, honako **ekimen hauen** egokitasuna aztertu behar dugu:

- Bekak ematea tokiko talentuari, atzerrian lan-esperientziak aurreikusten dituzten graduak edo graduondoak ikasteko, herrialdeko enpresa batean itzultzeko eta lan egiteko konpromisoarekin.
- Atzerriko herrialdeekin eta ikastetxeekin lankidetzan aritzea profilak prestatzeko, gerora Euskadin lan-eskaintza bat badute edo jatorrian euskal enpresetan lan egin badezakete.
- Mezenasgoaren figura erabiltzea kualifikazio handiko langileen edo ikertzaileen familien hezkuntza-arazoak konpontzeko, arlo publikotik konpondu ezin badira.

5.4 Sektore publikoa. Administrazioa

5.4.1 Funtzio publikoa

Euskal herri-administrazioetan lan egiten duten pertsonak **funtsezko zeregina dute ongizate-estatura egunez egun gauzatzeko**. Herri gisa, oso pertsona kualifikatuak ditugu, eta gehienak oso konprometituak herritarren zerbitzura lan egiteko helburuarekin.

Etorkizunean Euskadik kalitate goreneko zerbitzu publikoak emateko **funtzio publiko eraginkorra, efizientea eta konprometitua** izaten jarraituko duela bermatu behar dugu.

Hala ere, **Alderdiak** jarrera propioa izan beharko du gai honi lotutako zenbait gai buruz:

- Euskal gizartearen zati bati zail egiten zaio ulertzea funtzio publikoa hautaketa-prozesuetan eta betiko plazak lortzeko prozesuetan oinarritzen dela, plazari esleitutako zereginak etorkizuna izan edo desagertu.
- Lan- eta soldata-baldintzetan gero eta arrakala handiagoa egotea funtzio publikoaren eta sektore pribatuaren artean. Askotan, funtzio publikoak ez du lehiarik izaten gure enpresen profil jakin batzuk erakartzeko eta erakartzeko prozesuetan.
- Azkenik, gure sektore publikoak ere absentismo-maila oso handiak ditu. Funtzio publikoa erregulatzen duen araudian absentismoa soldataz haragoko ordainsari-osagarrien bidez murrizteko helburu kolektiboak hitzartzeko aukera sartzea proposatzen da.

5.4.2 Aurrekontu politika. Defizitak eta neurri antiziklikoak

EAEko eta Nafarroako kreditu-kalifikazioak kalitate gorenekoak dira. Gainera, BPGren gaineko zorpetetasak Estatuko txikienak dira.

Hala ere, defizit-helburuen eta gastu-arauaren efektu konbinatuak eragin gaiztoa du; oparoaldi ekonomikoan, superabita sortzen da kontuetan, diru-sarrera publikoak gastua baino handiagoak direlako, eta gastu-arauak gastu hori mugatzen duelako. Bestela, desazelerazio- edo krisi-egoeretan, diru-sarrera publiko txikiagoak ezin dira konpentsatu defiziten, zorraren edo aurreko erreserben gehikuntzekin.

Ondorioz, **formulak aztertu behar ditugu, administrazioek, kontuen iraunkortasunari kalterik egin gabe, gure ongizate-ereduaren finantzaketa berma dezaten, eta, aldi berean, ekonomian rol antiziklikoa bete dezaten.**

Honako proposamen hauek aztertu behar dira:

- **Zerga-egonkortasuneko funtsak eratzea**, superabit-egoeretan zorra murrizteko betebeharrak egon ez dadin, baldin eta funts hori diru-sarrera publikoak eta inbertsio estrategiko eta antiziklikoak murrizteko edo funtsezko zerbitzu publikoak estaltzeko zuzkitzen bada.
- Era berean, **inbertsio estrategiko horiek**, epe ertainera diru-sarrera publiko gehigarriak sor ditzaketenak, **defizitaren helburuaren ondorioetarako zenbatuak izan ez daitezela, gastu arrunta balira bezala.**

5.4.3 Zerga politika. Tributuak

Fiskalitatea politika ekonomikoaren funtsezko tresnetako bat da.

Ekonomia Itunaren eta Hitzarmenaren arabera, EAEk eta Nafarroak zuzeneko zergak arautzeko, kudeatzeko eta betearazteko ahalmenak ditugu, eta gure foru-ogasunek ogasun integral gisa funtzionatzen dute, edozein Estaturen antzera.

Zeharkako zergetan, kudeatzeko eta gauzatzeko ahalmenak ditugu, nahiz eta Europa mailan arau-harmonizazio handia duten zerga-figurak izan.

Alderdiak, **araugintza-eskumena zeharkako zergapetze guztietan transferitzeko eskakizunarekin jarraitzeaz gain, eskumena erreklamatu behar du zerga berri bat eratzten denean.**

Europako agintariak eskatuta edo Espainiako Estatuaren erabakiz onartzen den edozein zerga edo zerga berri EAEko erakundeekin eta Nafarroako Gobernuarekin hitzartu eta adostu behar da, baldintzak eta lotura-puntuak adostuz.

Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako Ogasunek eta Nafarroako Ogasunak azken urteotan egindako kudeaketaren garapenari dagokionez, posizio egokia erakusten dugu, arrazoizko zerga-egiturari eutsiz, eta horri esker, diru-bilketa zifra oso adierazgarriak izan ditugu.

Gaur egungo egitura ez dugu aldaketa esanguratsurik planteatzen, lehen lerrokatetan araugintza-eskumen handiagoa eskatzeari buruz adierazitakoa izan ezik.

Hala ere, egungo zerga-figuren barruan, **txosten honetan pizgarri-ekimen ugari planteatu dira, batez ere zuzeneko zergetan, proposatu eta deskribatu diren estrategiak, programak eta ekintzak garatu ahal izateko.**

Fiskalitate orekatuaren eta progresiboaren helburuak dira gure herrian bizi eta lan egiten duten pertsonen ongizate-estatu bidezkoa, orekatua eta inklusiboa eskaintzeko beharrezkoak diren zerbitzu publikoetan inbertitzeko **behar adina baliabide** biltzea.

Era berean, fiskalitateak **jarduera ekonomikoa eta enplegua sortzea sustatzeko eta laguntzeko helburua** izan behar du; bestela, ez da izango baliabide publiko berriak lortzeko moduko errenta-soberakinik.

Beste edozein politika publiko bezala, zerga-sistema ere ebaluatu egin behar da aldian-aldian, eta behar diren aldaketak egin behar dira hain aldakorra den errealitatera egokitzeko.

Bizitzen ari garen trantsizioen ondorioz gertatzen ari diren aldaketa azkarrek etengabeko egokitzapenak egitea eskatzen dute; arlo honetan agertzen zaizkigu gure Ekonomia Itunaren eta Ekonomia Hitzarmenaren ahalmen berriak:

- Multinazionalen %15eko gutxieneko tributazioa aplikatzeak (bigarren zutabea) 750 milioi eurotik gorako fakturazioa duten enpresei aplikatzen zaie, eta Europako zerga-lehiakortasuna homogeneizatzen du. Hala ere, fakturazio-maila horretara iristen ez diren enpresei **pizgarri fiskal handiagoak eskain dakizkieke baldin eta trantsizio energetiko eta digital adimendunarekin dituzten konpromisoak nabariak badira**. Pizgarri horrek etorkizunean diru-sarrera publiko handiagoak bermatzea ekarriko du.
- "Euskadiko finantza-sektorea" atalean azaldutako moduan, **enpresa-proiektuak finantzatzeko tresnen fiskalitatea** xehetasunez aztertu behar dugu, nazioartean lehiakorra izango den eskema bat geureganatuz, jarduera estrategiko, erakargarri eta errotzeko jarduera berriak garatzeko beharrezko malgutasuna ahalbidetuko duena, segurtasun juridiko osoa bermatuz.
- **Etxebizitza eta haren birgaitzea** gure zerga-araudiaren inplikazio garrantzitsua behar duen beste atal bat da, **baita eraldaketa demografikoaren atalean proposatutako neurriak ere, kalitatezko enpleguak dituen zainketa-eredu berria, pentsio osagarrien orokortzea, jaiotza-tasa edo talentua fidelizatzearekin eta erakartzearekin lotutako alderdiak sustatzeko asmoz**.

Azkenik, beti kontuan izan behar dugu zerga-administrazioek **ahalik eta segurtasun juridiko handiena eskaini behar dutela** pertsonen, enpresek eta erakundeek antzeko baldintzak eta arauak izan ditzaten denboran, fiskalitatea bezalako gai garrantzitsu horretan bat-bateko aldaketak saihestuz.

5.4.4 Administrazioa sinplifikatzea (burokrazia). Administrazio eraginkorra, pertsonak erdigunean jarriko dituen, digitala eta elkarreragingarria

Gaur egun bizi dugun errealitatearen ezaugarria da aldaketak berehala eta arin batean gertatzen ari direla. Errealitate horrek talka handia egiten du prozesuen gehiegizko burokratizazioarekin.

Administrazio bermatzaile batetik geroz, eta prozedura luzeak eskatzen ditu batzuetan baimenak emateko, edo, besterik gabe, herritarren informazioa jasotzeko.

Digitalizazioak lagundu behar du, beraz, gure administrazioetan erreferentzia gisa ere eman behar dena, Euskadiko pertsona fisiko zein juridikoentzako jarduerak egiteko, proiektuak bultzatzeko edo baimenak emateko beharrezkoak diren izapide horietako asko ezabatzen eta/edo arintzen.

Helburu horretarako, ondoren adierazten ditugu egin beharreko jarduerak edo ekimenak:

- **Euskal Datuaren Gunea** eratzea, elkarrekin konektatzeko eta prozesuekin eta datuekin bateragarriak diren plataformak erabiltzeko, gure administrazioei produktibitate eta eraginkortasun handiagoa emanez. Administrazio-eremu bati ematen zaion edozein datu, eskaera edo fitxategi ez zaio administratuari berriro eskatuko.
- Bitarteko telematikoak eta digitalak eskaintzen dituen Administrazioak berak bermeak jarri behar ditu administratutako pertsonen arteko **eten digitala** saihesteko, eta arreta emateko espazio fisikoak ere eskaintzen saiatu behar du.
- Administrazioek, beren osotasunean, beren **prozedurak osorik digitalizatu behar dituzte**, datu-baseetarako sarbidea izan behar dute eta administrazioen eta erregistroen arteko elkarrengarritasunean ahalik eta eraginkortasun handiena izan behar dute. **Eta gaur egun AA (Adimen Artifiziala) zeregin horretan erabiltzea** funtsezkoa da.
- Hainbat administrazioetako lantalde teknikoak eratzea (eta lehendik dauden taldeak aktibatzea), **datuak eta dokumentuak elkarren artean konektatzeko**, bai administrazio- eta zerga-arloko informazioa, bai gizarte-segurantzari buruzkoa, bai izaera soziosanitariokoa, betiere datuak babesteko legezko bermeekin eta herritarren benetako zerbitzurako.
- **Izapideak ahalik eta gehien sinplifikatzea eta ulertzeko "irakurketa errazarekin" egitea**, hizkuntza errazagoarekin, esaldi laburragoekin, hitz espezializatu gutxiagorekin eta estandarizatuagoekin.
- Zeregin horretarako, funtsezkoa da administrazioetako profesionalak erabat inplikatzeko. Badakite zer esan behar duten herritarrek uler ditzaten.
- Eta, azkenik, **prozedura edo izapideak ezartzea**, pertsona fisiko edo juridikoek edo beste administrazio batzuek eskatuta, modu desberdinean ebaluatu behar direnak, **dela sentikortzat edo, hala badagokio, estrategikotzat jotzen direlako**.
- **Sentikortzat jo daitezke** pertsonen osasunerako, egoera onerako eta ongizaterako eskubidearekin zerikusia dutenak. Horrelako administrazio-prozeduretan, mendekotasun-graduaren ebaluazioekin, desgaitasunaren balorazioekin, kuradoretzarekin eta abarrekin zerikusia duten jarduerak sartuko lirateke. Oro har, pertsona kalteberenen egoerari eta zaintzari eragiten dien administrazio-erantzuna behar dutenak.
- Era berean, **prozedura estrategikotzat** hartuko dira kategorizazio hori jasotzen duten proiektuak edo ekintzak garatzen dituztenak, aurrez adierazitako baldintza batzuk betetzen badituzte. Proiektu horien tramitazioa berrikusi egin behar da, erabakiarekin lotutako edo konprometitutako administrazioen erantzun azkarra ahalbidetzeko.

Proiektu horiek garatzeak eta izapidetzeak **ez ditu inola ere pertsonen eskubideak bermatzeko izapideak murriztuko, ezta ingurumen- edo klima-arlokoak ere**; hala ere, aztertu eta garatzeko lehentasuna izango du, eta azkar ebatzi beharko dira.

Zerikusia duten administrazio guztiek berariazko kudeaketa bat izan beharko dute, aldez aurretik ezarritakoa, espediente horiek tratatzeko.

Administrazio guztiek hartuko dute kontuan prozedura sentikor edo estrategiko jakin bat, EAEko, Nafarroako eta Iparraldeko esparruak errespetatuz.

Halaber, Euskadiko administrazioek izapideak ezabatu edo azkartzeko prozesuan inplikatzeko eskatu beharko diete Estatuko beste administrazio-eremu batzuei.

Nolanahi ere, sinplifikazio administratiboa, irakurketa erraza eta elkarreragingarritasuna ahalik eta handiena izateko arau-aldaketak egin behar badira, bai Euskadin, bai Espainiako eta Frantziako estatuetan, Alderdiak beharrezko aldaketa-proposamenak egin beharko ditu.

5.4.5 Erosketa Publiko Berritzailea (EPB); bultzada emateko tresna

EPB abantaila bikoitza duen tresna publikoa da. Alde batetik, **aukerak sortzen ditu enpresa-sarean produktu/zerbitzu berriak garatzeko**, eta erakunde publikoa da merkaturatzeko edo erreferentziako bezeroa. Beste alde batetik, **aukera handia ematen die administrazioei berrikuntza txertatzeko** eta, horrela, lehiakorragoak eta eraginkorragoak izateko.

Orain arte, oro har, ez dira aprobetxatu EPBk eskaintzen dituen aukerak, eta **honako alderdi hauek lantzea proposatzen dugu**:

- Euskadiko administrazio-maila bakoitzak **EPBren plangintza estrategikoa egitea**, merkatuaren aldez aurreko azterketa eginez eta behar berritzaileak definituz.
- **Erakundeetan diagnostiko bat egitea** EPB proiektu zehatzak identifikatzeko, Euskadiko enpresekiko sentsibilitatea erakutsiz.
- **Arrakasta-kasuak** aztertzea eta administrazioei helaraztea.
- EPBn interesa duten enpresekin tailerrak antolatzea.
- **EPB proiektuen kontratazioak bultzatzea**, erakundeen aurrekontuaren ehuneko bat proiektu horietarako erabiltzeko konpromisoarekin.

6.- ONDORIOAK

18 ondorio nabarmenduko genituzke:

1. Eraldaketa handiko garaia bizi dugu, aukera eta zalantza handiekin. Europak bere burua berrasmatu behar du. Etorkizuna ez dago bermatuta, autonomia estrategikoaren printzipioan aurrera egin behar da.
2. Euskadik gaitasuna du, bere printzipioei eta balioei leial eutsiz, gizarterik aurreratuenen maila berean egongo den ongizate-eredu bat finkatzen jarraitzeko.
3. Horretarako, ezinbestekoa da epe labur, ertain eta luzerako, Euskadin, lehiakortasun ekonomikoa bermatzea, eta, horretarako, beharrezkoa izango da eragile publiko eta pribatu nagusien artean adostutako estrategia bat izatea.

4. Estrategia horretan, trantsizio energetikoak eta digitalak lehentasunezko lekua izan behar dute, bai eta industria indartzeko ekimenak ere, bereziki funtsezko sektoreetan, hala nola nekazaritzako elikagaietan, mugikortasunean edo ekipamendu-ondasunen ekoizpenean. Era berean, industria-sektore estrategiko berriak bultzatu beharko dira.
5. Energiaren arloan, bilatzen den helburua da deskarbonizazio-helburuak goiz eta modu adimentsuan lortzea, ekonomia zirkularraren eredu batera aurrera egitea, eta, aldi berean, arlo horri lotuta daukagun enpresa-ehuna handitzea eta indartzea.
6. Esparru digitalean, beharrezkoa da asmo handiko programa bat gidatzea, teknologia berriak gure enpresa txiki eta ertainetan eta erakundeetan sartuko direla ziurtatzeko, eta sektore berriak bultzatzea, hala nola datu-industria, adimen artifiziala edo zibersegurtasuna.
7. Gizartearekin konpromisoa duten euskal enpresei lagundu behar diegu, Euskadin hazteko eta sustraitzea indartzeko aukera izan dezaten. Enpresak finantzatzeko moduek tokiko inplikazioa duten mekanismo berriak eta horiek garatzeko pizgarri fiskalak behar dituzte. Euskadin zenbat eta erabakigune gehiago izan, orduan eta hobeto.
8. Berrikuntza, talentua, ekintzailtza (batez ere teknologikoa), etorkizuneko enpresa-eredua, ezbehar-tasaren aurkako borroka, absentismoa murriztea, fiskalitatea eta finantzaketa funtsezkoak dira gure etorkizunerako, batez ere gure ETEentzat. Enpresen tamaina eta belaunaldien arteko erreleboa bermatzea konpondu beharreko alderdi sentikorrek dira.
9. Batez besteko bizi-itxaropena luzatu izanak, bizi-kalitate altuarekin gero eta luzaroago bizitzeak eta jaiotza-tasaren beherakada handiak lehentasun berriak ezartzen dituzte gure agenda sozial eta ekonomikoan.
10. Euskadiko biztanleriaren zahartzeak politika publikoak egokitzea eskatzen du, arreta-eskaera gero eta handiagoi aurre egiteko; prebentzioa eta autozainketa funtsezkoak dira zainketa-eredu berrian. Eraldatzen ari den eredu, etxeko arretari eta zerbitzu komunitarioei lehentasuna emanez.
11. Irmo defendatu behar dugu pentsio publikoen sistema, unibertsa eta belaunaldien arteko elkartasunekoak baita. Pentsioen sistema osagarria orokortzeko lan egitea ere, batez ere bigarren zutabekoak.
12. Jaiotza-tasaren beherakadak sentibilizazio-, kontziliazio- eta pizgarri-neurriak hartzera behartzen du.
13. Migratzaileak erronka izateaz gain, funtsezko aukera da gure gizartearentzat, eta funtsezko faktorea da herrialdearen garapen sozioekonomikoan.
14. Osasuna eta Hezkuntza ongizate-ereduaren zutabe handiak dira. Erkidego mailan eta adostasun zabalekin lan egiten jarraitu behar dugu, bikaintasuna bilatuz.
15. Euskarak, euskal herriaren eta Euskadiko hizkuntza den aldetik, gure politiken lehen lerroan jarraitu behar du eta kulturak zeregin esanguratsu eta funtsezkoa izan beharko du, Euskadiko garapen faktore gisa.
16. Etxebizitzaren arloan, osorik jorratu behar da, eta irtenbide ugari daude, baina arlo publikoaren eta pribatuaren arteko lankidetzari ekin behar diogu.
17. Emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna gainditu gabeko lezio dugu; gizarte osoa sartu behar dugu tartean borroka honetan, batez ere gizonak. Derrigorrezko ataza dugu indarkeria matxista desagerraraztea.

18. Kontuak onbideratuta izatea baldintza bat da autogobernuari eusteko. Ekonomia Ituna eta hitzarmena funtsezko tresnak dira, baina ez dira nahikoak erantzukizunez kudeatzen ez badira. Fiskalitatea adimen eta irizpide argiz erabili behar da, konfiantza sortuz, segurtasun juridikoa bermatuz eta errealistak izango ez diren planteamenduak saihestuz.

ZIRRIKIBORROA